

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta

Ústav pedagogických věd

Sociální pedagogika a poradenství

Bc. Nikol Klimešová

Subjektivně vnímaná kvalita života
prodejců časopisu Nový prostor

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Hlad'o, Ph.D.

2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu práce doc. PhDr. Petru Hladřovi, Ph.D.
za pozitivní přístup a cenné rady při psaní mé magisterské diplomové práce.

Děkuji také všem respondentům za ochotnou spolupráci při rozhovorech.

Obsah

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Sociální vyloučení	9
1.1. Faktory zapříčiňující sociální vyloučení	9
1.1.1. Objektivní vlivy sociálního vyloučení.....	10
1.1.2. Subjektivní vlivy sociálního vyloučení	11
2. Bezdomovectví	12
2.1. Typologie bezdomovectví	12
2.2. Reintegrace bezdomovců.....	14
3. Kvalita života.....	17
3.1. Definice pojmu	17
3.2. Faktory ovlivňující kvalitu života	18
3.3. Dimenze kvality života.....	18
3.4. Přístupy ke kvalitě života	19
3.4.1. Sociologický přístup.....	19
3.4.2. Psychologický přístup	20
3.4.3. Medicínský přístup	20
3.4.4. Ekologický a enviromentální přístup.....	21
3.4.5. Filozofický přístup.....	21
3.5. Modely kvality života.....	21
3.6. Well-being	25
3.7. Měření kvality života.....	26
3.7.1. Nástroje měření	26
3.7.2. Metody měření	27
4. Street-paper	30
4.1. Historie street-paperu	30
4.2. Občanské sdružení Nový Prostor	31
4.3 Vznik street-paperu u nás	33
4.4. Prodejci Nového Prostoru.....	33
4.4.1. Kodex prodejce.....	35
4.5. Časopis Nový Prostor dnes.....	36
4.5. Podpůrné projekty pro prodejce časopisu.....	37

EMPIRICKÁ ČÁST.....	39
5. Metodologie výzkumu.....	40
5.1. Kvalitativní přístup.....	40
5.2. Výzkumný problém a cíl výzkumu	40
5.3. Výzkumné otázky.....	41
5.4. Metody sběru dat.....	42
5.5. Výběr výzkumného souboru.....	42
5.6. Charakteristika výzkumného souboru	43
5.7. Vstup do terénu	46
5.8. Etika výzkumu.....	47
5.9. Analýza získaných dat.....	48
6. Výsledky výzkumného šetření	48
6.1. Stejně podmínky jako ideální start	48
6.2. Nový Prostor jako druhá šance.....	51
6.3. Odměny a tresty.....	54
6.4. Komunita prodejců vs. potřeba vyššího výdělku.....	57
6.5. Překážky, se kterými se prodejci potýkají.....	58
6.6. Volný čas a výhody života ve velkoměstě	62
6.7. Optimismus jako hlavní zbraň.....	64
6.8. Shrnutí výsledků výzkumné šetření.....	66
Závěr	69
Seznam použité literatury	72
Odborná literatura	72
Přílohy.....	80
Příloha č. 1: Schéma rozhovoru.....	80
Příloha č. 2: Ukázka přepisu rozhovoru	82

Úvod

Klíčovým tématem mé práce je kvalita života a její subjektivní vnímání ze strany prodejců časopisu Nový Prostor. K výběru tématu práce mě vedly osobní důvody, protože časopis Nový Prostor pravidelně kupuji od prodejců, se kterými si ráda povídám. Ve většině případů vyzařují velmi pozitivní energii, díky čemuž na mě působí spokojeně a šťastně. Proto jsem se rozhodla zjistit, do jaké míry vlastně se svým životem spokojení jsou, co se v jejich životech změnilo od doby, co začali časopis prodávat a jaké mají vyhlídky do budoucna.

Tematika kvality života je v literatuře dobře zmapována, a to v souvislosti s různými sociálními skupinami lidí. Stejně tak je i problematika sociálního ohrožení a vyloučení neustále zkoumaným tématem. Já jsem se rozhodla tato dvě témata skloubit ve své práci a dát tak podnět k hlubšímu zkoumání dané problematiky. Výsledky mé práce mohou mimo to sloužit i jako materiál, díky kterému je možné si uvědomit důležitost vnímání a prožívání vlastního života. Sekundárním cílem mé práce je právě poukázání na fakt, že ani nižší věk, pevné zdraví, vyšší příjem a síť kontaktů nemusí nutně znamenat kvalitnější život, minimálně po stránce subjektivního vnímání. V neposlední řadě je mým cílem šíření povědomí o prodejcích časopisu Nový Prostor, kteří mohou být mylně považováni za líné, nezodpovědné a nespolehlivé bezdomovce, kteří se na ulici ocitli vlastní přičiněním.

V teoretické části práce se zaměřuji na stěžejní témata, mezi něž patří sociální vyloučení a bezdomovectví. V těchto kapitolách se věnuji objektivním a subjektivním faktorům, které zapříčiňují sociální vyloučení, typologii bezdomovectví a nastiňuji také možnosti při jejich reintegraci do většinové společnosti. Následuje kapitola o samotné kvalitě života, jejích dimenzích, přístupech a možnostech jejího měření. V poslední části teoretické práce se věnuji projektu Street-paper, v tomto případě se jedná o časopis Nový Prostor, který vychází v rámci stejnojmenného občanského sdružení. Teoretická část práce poskytuje poznatky, o které se opírají data v empirické části práce.

Metodologická část práce shrnuje metody a techniky sběru dat, které jsem si pro svoji práci zvolila. Dále zde definuji výzkumný problém, jeho cíl a výzkumné otázky, na které odpovídám v závěrečném shrnutí výsledků výzkumného šetření, a to díky analyzovaným datům získaným díky rozhovorům s prodejci časopisu Nový Prostor. Hlavní výzkumná otázka ohledně subjektivně vnímané kvality života je doplněna o specifické výzkumné otázky. Zajímá mě, jestli dětství respondentů bylo hlavním důvodem toho, že jsou ohroženi sociálním vyloučením. Dále

se zaměřuji na srovnání kvality života před zapojením do projektu Street-paper a v době, kdy respondenti na prodeji časopisu participují. Zkoumat budu nejenom vliv Občanského sdružení Nový Prostor, ale i další faktory, které se podílí na kvalitě života respondentů, stejně tak jako jejich přístup k životu. Zmíním rovněž i sny respondentů a jejich plány do budoucna.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Sociální vyloučení

Mnoho lidí se během svého života ocitne v tíživé životní situaci, která ne vždy končí dobře. Tyto osoby jsou ohroženy ztrátou zaměstnání a domova, v případě že navíc neznají svoje práva a povinnosti a svoji situaci neumí, nemohou nebo nechtějí řešit, mohou se stát sociálně vyloučenými.

Zákon č. 108/2006 Sb. o Sociálních službách definuje sociální vyloučení jako vyčlenění osob mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace (MPSV, 2017).

Nejvíce jsou sociálním vyloučením ohroženy skupiny obyvatelstva zastoupené příslušníky etnických menšin a imigranty, osobami s handicapem, dlouhodobě nezaměstnanými, osobami důchodového věku.

1.1. Faktory zapříčiňující sociální vyloučení

Určit příčiny vzniku sociálního vyloučení není vždy jednoduché, často se totiž jedná o kombinaci dvou a více vlivů. Mnoho autorů se touto problematikou zabývá a snaží se určit primární spouštěče tohoto jevu, patří mezi ně např. Muňoz, Vágnerová a kol., Hradecká a Hradecký.

Muňoz (2005) tyto faktory dělí na zkušenosti z dětství a z dospělosti. Do první skupiny patří dysfunkční rodina, psychicky nemocný rodič a zneužívání (ať už fyzické či psychické). Druhá skupina zahrnuje fyzické a psychické násilí, zkušenosti s pácháním trestné činnosti a pobytem ve vězení, užívání návykových látek.

Vágnerová, Csémy a Marek (2013) pracují se čtyřmi skupinami rizikových faktorů, a to užíváním návykových látek, které nejprve vede k absencím a neúspěchům v zaměstnání, následné neschopnosti vykonávat pracovní činnosti, která vyústí ve ztrátu zaměstnání a financí potřebných pro výdaje za návykové látky. Člověk pak upadá do dluhů, přichází o bydlení a končí na ulici. Vágnerová a kol. (2013) považují užívání drog a alkoholu za primární příčinu bezdomovectví u čtvrtiny mladých bezdomovců u nás.

Další skupina zahrnuje rizikové faktory jako je neschopnost, případně neochota systematicky pracovat, což pramení z osobnosti člověka a často se začíná projevovat již v mládí, např. ve vztahu ke školním a domácím povinnostem. Osoby, které lze charakterizovat

jako líné, nezodpovědné a nespolehlivé příživníky, se ne zřídka ocitají na ulici v okamžiku, kdy jejich rodině či přátelům dojde trpělivost a vystěhují je.

Kombinace neochoty pracovat a poruchy chování v mnoha případech vede k trestným činnostem jako jsou krádeže, podvody a násilné chování. Osoby ohroženy tímto rizikovým faktorem velmi často pochází z dysfunkčních rodin.

Duševní poruchy jako je schizofrenie představují poslední a nejméně zastoupenou skupinu negativních vlivů způsobujících sociální vyloučení.

Vágnerová a kol. (2013) zmapovali příčiny sociálního vyloučení, na kterých se podílí samotný jedinec, případně duševní onemocnění, se kterým se může člověk narodit. Opomenuli ale spoustu dalších rizikových faktorů, kterými se zabývali Hradecká a Hradecký. (1996). Ti je rozdělili na dvě základní skupiny, tj. objektivní vlivy vycházející především ze sociální politiky státu a společenského klimatu, a subjektivní vlivy neboli míru sociální adaptace.

1.1.1. Objektivní vlivy sociálního vyloučení

Zpravidla se jedná o souhru dvou a více vlivů, které na sebe mohou navazovat a ve finále zapříčiňují sociální vyloučení jedince.

Hlavním faktorem je v tomto případě politika zaměstnanosti (Matoušek, 2005). Díky zaměstnání jsme schopni se identifikovat, definujeme díky němu vlastní cíle, skrze něj si vytváříme sociální status a kontakty. V neposlední řadě se jedná o ekonomickou aktivitu a zdroj finančních prostředků, které každý z nás k životu potřebuje. V případě ztráty zaměstnání se člověk ocitá ve finanční krizi, přestává být schopen platit účty a vytváří si dluhy. Uchazeči o státní podporu v nezaměstnanosti musí splňovat řadu podmínek, jako je zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání, nicméně důvodů pro nezískání podpory v nezaměstnanosti a vyřazení z registru žadatelů je mnohem více. Uchazeči mohou např. dosáhnout výše doby, po kterou je podpora vyplácena nebo výše příspěvku nemusí pokrýt veškeré náklady, které osoby bez zaměstnání mají (Mareš, 1994).

S politikou nezaměstnanosti výrazně souvisí bytová politika, protože ani ta nechrání před sociálním vyloučením. Principem a cílem bytové politiky v naší republice je vytváření vhodného právního, institucionálního a fiskálního prostředí pro aktivity aktérů na trhu s byty (MMR, 2017). Nájemné bývá ale tak vysoké, že si ho občané s průměrným příjmem nemohou dovolit, a tak svoji finanční situaci řeší půjčkami a opět se dostávají do dluhů.

Finanční krize se velmi často netýká jen osoby, která o zaměstnání přišla, protože v jejím důsledku je sociálním vyloučením a bezdomovectvím ohrožena celá rodina.

1.1.2. Subjektivní vlivy sociálního vyloučení

Hradecká a Hradecký (1996) rozdělují subjektivní faktory na institucionální, vztahové, osobní a materiální. Ohledně první skupiny uvádějí, že až 90 % bezdomovců vyrůstalo v sociálně patologické rodině, jejíž členové měli zkušenosti s trestnou činností a návykovými látkami, nebo byli vychováváni v dětských domovech a výchovných ústavech. Rodina a instituce zajišťující náhradní rodinnou péči by měly plnit ochranou funkci, nicméně člověk, který dosáhne plnoletosti a je nucen tyto instituce opustit ve většině případů nemá kam jít, na koho se obrátit a na život není zcela připravený (Chmelíková, 2010). Takovým lidem chybí především pracovní návyky a nejsou osobnostně zcela vyžrálí, jelikož se nesetkali s chováním, které by mohli považovat za vzorové (Fisher & Škoda, 2009). Tuto životní změnu přirovnávají Matoušek a Kroftová (1998) k emigraci, kdy se člověk ocitá v zemi, která uznává zcela odlišné hodnoty, mluví jiným jazykem a dotyčný je nucen poradit si sám.

Roli v tomto případě nehraje pouze blízká rodina ale i sousedství a širší komunita, jejichž cílem by mělo být vytvářet aspirace a pozitivně ovlivňovat hodnotový systém svých členů tak, aby pouze neakceptovali své neuspokojivé rodinné zázemí a podmínky, ve kterých žijí, ale snažili se dosáhnout vyšší životní úrovně, než se v jejich případě očekává (Mareš, 1999). S tímto názorem se ztotožňují i další autoři jako Vágnerová a Matoušek. Vágnerová (2013) vyzdvihuje důležitost domova jako sociálního a rodinného zázemí, které člověku zaručuje jistotu, bezpečí a soukromí. Matoušek (2005) na rodinné zázemí navazuje v souvislosti s osobností člověka a dosaženým vzděláním jakožto subjektivními faktory ovlivňujícími vyloučení na okraj společnosti.

Co se týče vztahových vlivů, jedná se o změnu rodinné struktury, dysfunkční rodinné vztahy, rodinné a manželské problémy, diskriminace mezi pohlavími, násilí, obtěžování a zneužívání, rozpad rodiny.

Osobními faktory myslí Hradecká a Hradecký (1996) především samotou, vysoký věk, neschopnost sebeobsluhy, tělesná onemocnění a invaliditu, alkoholismus, užívání drog a jiné závislosti. Významně se zde podílí i dědičné predispozice k psychickým poruchám a mentálním postižením.

Do skupiny materiálních faktorů spadá ztráta zaměstnání, neschopnost hospodařit s penězi, výdaje za živobytí převyšující příjmy, dluhy a nejisté bydlení, případně jeho ztráta.

Mareš (1999) dodává jako příčinu sociálního vyloučení osobní nedostatky a morální profil jedince. Pokud člověk přes svoji lenost nehodlá investovat žádné úsilí k získání lidského kapitálu, pak jeho život směřuje k chudobě, a právě proto je větší podíl sociálně vyloučených osob mezi těmi s nižším dosaženým vzděláním.

2. Bezdomovectví

Termín bezdomovectví je těžce definovatelný a v české legislativě se s ním můžeme setkat např. v Zákoně č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, kde označuje osobu bez státní příslušnosti. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách nepoužívá pojem bezdomovec, ale osoby bez přístřeší (MPSV, 2017).

Průdková s Novotným (2008) označují pojmem bezdomovec sociálně vyloučeného člověka, který se vyskytuje na veřejných místech v neadekvátních podmínkách a je ohrožen ztrátou bydlení, případně o bydlení již přišel. Bezdomovectví je považováno za životní krizi, která může vyústit až ve ztrátu běžných sociálních rolí jedince a díky klesajícím interakcím s okolím vede k vyloučení na okraj společnosti (Marek, Strnad a Hotovcová 2012).

2.1. Typologie bezdomovectví

Nejčastěji používanou typologií bezdomovectví je rozdělení na bezdomovce zjevné, skryté a potenciální (Hradecká & Hradecký, 1996).

Populace bezdomovců, kteří spadají do kategorie zjevného bezdomovectví, tvoří nejméně početnou skupinu a patří sem osoby žijící na ulicích, vlakových a autobusových nádražích, pod mosty apod. Jedná se o zanedbané osoby, které s sebou často nosí igelitové tašky nebo nákupní vozíky, ve kterých mají veškerý svůj majetek. Především v zimním období využívají sociální a charitativní organizace, a to z důvodu zajištění noclehu.

Skupinu skrytých bezdomovců tvoří osoby propuštěné z věznic, děti z dětských domovů, imigranti a pacienti psychiatrických léčeben. Skrytí bezdomovci k přespávání často

využívají noclehárny a ubytovny nebo hledají azyl u přátel a známých, rozhodně nevyhledávají pomoc charitativních a neziskových organizací.

Poslední skupinou jsou bezdomovci potenciální, tedy osoby prožívající tíživou životní situaci žijící v nevhodném nebo nejistém prostředí. Jedná se o matky samoživitelky, nezaměstnané, osoby čekající na propuštění z institucionální péče nebo z výkonu trestů, osoby zdravotně postižené. Keller (2011) uvádí, že potenciální bezdomovectví ohrožuje polovinu nezaměstnaných a dvě třetiny seniorů.

Příslušníky těchto tří skupin lze charakterizovat jako osoby, které se staly bezdomovci nedobrovolným způsobem, ať už vlastní vinou nebo shodou okolností. Vedle nich existují i dobrovolní bezdomovci, tzv. squatteři, kteří jsou nejčastěji zastoupeni mezi mladými lidmi. Squatting je považován za alternativní způsob života, kdy jeho příslušníci utvářejí komunity a vlastní kulturu. Často obývají opuštěné budovy a nevyužívané sklady, čímž porušují zákon, nicméně na rozdíl od nedobrovolných bezdomovců nežebrají peníze na ulicích, platí si sociální a zdravotní pojištění (Bartkovský, 2010).

Squatteři jsou často politicky motivované osoby, které se snaží svým jednáním poukázat na nespravedlivý nebo nesmyslný právní řád a hodnoty. Jejich cílem je obsadit nevyužívaný objekt, ve kterém pořádají kulturní, společenské a politické činnosti. Jednoduše řečeno se snaží žít jinak než většinová společnost a chtějí, aby jim to bylo umožněno (Praha Squat Net, 2009).

Vašát (2012) se nezaměřuje pouze na osoby, kteří žijí na ulici, ale i na ty, kteří pravidelně nocují na stejném místě, nicméně jejich chování a jednání směřuje do venkovního prostředí. Bezdomovce tedy určuje podle jejich životního stylu, ne pouze podle absence vlastního bydlení. Mnoho etnických skupin žije kočovným způsobem života a bezdomovectví vychází z jejich rodinných a kulturních tradic.

S další typologií bezdomovectví přichází Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (dále jen FEANTSA), která bojuje proti bezdomovectví v Evropě a vytvořila typologii ETHOS (Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení). Bezdomovectví je chápáno jako komplexní a dynamický proces, během kterého procházejí jednotlivci nebo skupiny vstupními a výstupními body, tzv. trajektoriemi (FEANTSA, 2017).

Kategorie ETHOS se snaží pokrýt všechny životní sféry, které představují určitou formu bezdomovectví v Evropě. První skupinou jsou osoby bez střechy nebo jakéhokoliv druhu přístřeší, které jsou nuceny přespávat v noclehárnách nebo k tomuto účelu využívají nádraží, parky, odstavené vagony, jeskyně, mosty, případně mají vlastní stan.

Dále se jedná o osoby bez bytu, což jsou ti, kteří žijí v ubytovnách, azylových domech a jiných přechodných pobytových zařízeních

Do třetí kategorie se řadí osoby přebývající v nejistých bytech, tzn. osoby ohrožené sociálním vyloučením kvůli nezajištěnému pronájmu či vystěhování, a to i z důvodu domácího násilí ze strany partnera.

Poslední skupinou jsou osoby postižené nevyhovujícím či nedostatečným bydlením, čímž je myšleno ubytování v přelidněném bytě, nezkolaudovaných domech nebo chatkách určených pouze k rekreaci, dále trvalý pobyt v mobilních ubytovacích jednotkách jako jsou maringotky, karavany a hausbóty (ETHOS, 2006).

Typologie bezdomovectví, o které mluví Hradecká a Hradecký (1996) se v mnoha ohledech podobá typologii ETHOS. Především skupinu osob bez střechy nad hlavou nebo jakéhokoliv přístřeší lze chápat jako bezdomovce zjevné. Dále osoby bez bytu zastupují bezdomovci skrytí neboli osoby propuštěné z institucionální péče, léčeben či vězení. Potenciální bezdomovectví lze přirovnat ke zbylým dvěma kategoriím typologie ETHOS, a to osoby přebývající v nejistých bytech nebo nevyhovujícím či nedostatečném bydlení, protože obě tyto skupiny jsou potenciálně ohroženy sociálním vyloučením.

2.2. Reintegrace bezdomovců

Ať si bezdomovci tento životní styl vybrali dobrovolně nebo k němu byli donuceni, je na ně nahlíženo jako na osoby, které odmítají pracovat a jsou závislé na užívání alkoholu nebo drog, se svojí situací jsou smířeni anebo jim dokonce vyhovuje (Anderson, 2006). Pokud se bezdomovci snaží o integraci do většinové společnosti, hraje délka jejich pobytu na ulici zásadní roli, protože čím déle je člověk bezdomovcem, tím se zvyšuje riziko toho, že jím i nadále zůstane (Muñoz a kol., 2005).

Opakem sociálního vyloučení je začlenění, které je také ovlivněno mnoha faktory. V České republice funguje proces sociálního začleňování pro osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené, pomáhá jim se znovu plně zapojit do společenského, kulturního a ekonomického dění v životě společnosti a žít takovým způsobem, který je danou společností považován za běžný (MPSV, Strategie sociálního vyloučení, 2014).

Cílem tohoto programu je znovu se zapojení a fungování na pracovním trhu, rovný přístup ke zdrojům, právům, službám a zboží, prevence rizik sociálního vyloučení, pomoc nejvíce ohroženým a mobilizace veškerých relevantních aktérů.

Marek, Csémy a Vágnerová (2013) mluví o resocializaci jako o dlouhodobém procesu, kdy se jedinec opět stává právoplatným členem společnosti. K tomu je však zapotřebí aktivní účasti všech aktérů a jedním z nejdůležitějších je právě stát a jednotlivá ministerstva. Důležitá

je i účast obcí, které musí splňovat povinnost vytváření vhodných podmínek pro rozvoj sociální péče a uspokojovat potřeby občanů, mezi které patří potřeba bydlení a ochrany, rozvoj zdraví a infrastruktury, přístup k informacím, výchova a vzdělání (MPSV, Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, 2013). Pro řešení problematiky bezdomovectví je nezbytná účast neziskových a charitativních organizací, které působí po celé republice, převážně pak ve velkých městech, kde je vyšší počet osob bez domova. Nestátní neziskové organizace vzbuzují v uživatelích služeb větší důvěru než úřady, a proto jsou mezi bezdomovci často vyhledávanými útočišti. Tomu přispívá i práce sociálních pracovníků, kteří díky práci v terénu získávají přímou zkušenost s prostředím, ve kterém osoby bez domova přebývají a mají představu o jejich skutečných možnostech a potřebách (Štechová, Luptáková, & Kopoldová, 2008).

Bezdomovectvím se u nás zabývá Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který upravuje vztahy mezi státem, poskytovateli sociálních služeb a uživateli těchto služeb. Listina základních práv a svobod zaručuje všem občanům svobodu, rovnost, důstojnost a základní práva bez rozdílu. Občané v hmotné nouzi mají právo na pomoc nezbytnou pro zajištění základních životních podmínek a na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, PSP).

Sociální služby jsou podle Zákona č. 108/2006 Sb. rozděleny na sociální poradenství, sociální péči a sociální prevenci a možnost jejich využití je buďto formou ambulantní, pobytovou nebo terénní. Na osoby bez přístřeší se zaměřují právě programy sociální prevence, které nabízí především nízkoprahová centra, azylové domy, domy na půli cesty, noclehárny a terénní programy. Všechny tyto služby se zaměřují na krátkodobou spolupráci s klienty a snaží se především aktivizovat jejich pracovní potenciál, aby byli schopni vyřešit svoji nepříznivou životní situaci a trvale se vrátili do běžné společnosti.

Systém sociální prevence se skládá z několika služeb, které na sebe vzájemně navazují. Nejprve se jedná o práci v terénu, kdy se sociální pracovníci snaží oslovit osoby bez domova a rozšířit povědomí o nabízených službách v jejich přirozeném prostředí. Tito potencionální klienti o nabízené služby buď nejeví zájem anebo o nich nevědí (Richterová & Orgoníková, 2008). Úkolem terénního sociálního pracovníka je vybudovat si s klienty vztah založený na vzájemné důvěře, poskytnout informace o rizicích jejich způsobu života, informace o dalších vhodných službách jako jsou nízkoprahová zařízení, sociální poradenství, případně poskytnout potravinový balíček, materiální pomoc a základní hygienické potřeby. Pro mnohé osoby bez domova může být právě terénní pracovník, jeho zájem a motivace, prvotním impulsem, díky kterému se pokusí svoji situaci změnit (Mareš, Strnad, & Hotovcová, 2012).

Na terénní službu navazují nízkoprahová denní centra, ke kterým sociální pracovníci bezdomovce odkazují. Nízkoprahová denní centra se snaží snížit zdravotní rizika vyplývající z nevhodného a neadekvátního způsobu života na ulici, a to skrze poskytnutí hygienického zázemí a pobytu v zařízení. Dále poskytuje sociální poradenství, díky kterému by uživatelé služby měli znát svoje práva a být schopni je uplatnit. V neposlední řadě se denní centra snaží svoje klienty motivovat k reintegraci do společnosti, kterou mohou začít tím, že se zapojí do pracovního trhu a využijí nabídku azylových domů, nocleháren a ubytoven. Mimo toho nabízí denní centra širokou škálu dalších služeb jako je základní zdravotní péče, výdej šatstva, praní prádla a nákup základního občerstvení za symbolickou cenu. S vyřizováním dokladů, hledáním práce a ubytování, kontaktováním rodinných příslušníků a zprostředkováním kontaktů na další odborníky vždy pomáhají sociální pracovníci, kteří uživatele také informují o pravidlech daného zařízení, která musí dodržovat, aby službu mohli nadále využívat. Díky tomu mohou sociální pracovníci vytvářet pro své klienty bezpečné prostředí bez přítomnosti alkoholu a jiných návykových látek (Průdková & Novotný, 2008).

Nízkoprahová denní centra nabízí svým uživatelům využití noclehárny, kde mají možnost si odpočinout v teple. Tuto službu je možné využívat opakovaně, nicméně vždy od večera do rána, kdy musí zařízení opustit. Jedná se o zpoplatněnou službu, kterou nelze platit předem a její využití je možné pouze v případě dodržování pravidel a dokud se nenaplní kapacita zařízení.

Vyšší nároky jsou kladeny na klienty ubytoven a azylových domů, které uplatňují přístup na změnu (Marek, Strnad, & Hotovcová, 2012). Cena ubytování je v těchto zařízeních vyšší jak v denních centrech, v azylových domech mají matky s dětmi nárok na slevu, službu ale mohou využívat dlouhodobě (maximálně však dva roky) (Průdková & Novotný, 2008). Azylové domy neřeší pouze otázku bezdomovectví, ale zaměřují se i na klientky, které se potýkají s domácím násilím. Takové domy pak mají utajenou adresu. Klienti nemusí azylové domy ráno opustit, celodenně mohou využívat společenské místnosti, počítač, knihovnu, kuchyňku i prádelnu.

Azylovými domy končí vícestupňový systém začleňování, protože svoje klienty vedou k úplné samostatnosti. Tento systém je však z mnoha důvodů kritizován, a to především proto, že nepokračuje v resocializaci (Hradecký, 2006) a také proto, že otázka bezdomovectví se řeší až když se člověk bezdomovcem stane, kdežto větší důraz by měl být kladen na potenciální bezdomovectví (Štechová, Luptáková, & Kopoldová, 2008). Dalším problémem je špatné financování resocializace bezdomovců, protože výsledků se dosahuje za delší dobu (Schwarzová, 2005). Řešením by proto bylo vytvořit takový systém, který by efektivně

propojoval jednotlivé složky sociálních služeb. S tím souvisí i destigmatizace bezdomovců, vůči kterým má širší veřejnost předsudky bez jakéhokoliv empirického podkladu.

3. Kvalita života

Pojem kvalita života se stal v poslední době velmi diskutovaným tématem a osvojila si ho řada vědních disciplín jako je psychologie, sociologie, kulturní antropologii, ekologie či lékařství. Není proto divu, že kvalita života nabývá na významu. Jedná se o pojem, který nelze jednoduše definovat.

Dle mého názoru kvalita života velmi souvisí s bezdomovectvím, především pokud se jedná o bezdomovectví dobrovolné. Ve své diplomové práci se však zaměřuji na prodejce časopisu Nový Prostor, kteří spadají do kategorie nedobrovolného bezdomovectví. I přesto se kvalitou života zabývám a zjišťuji, do jaké míry jsou prodejci časopisu se svojí životní situací spokojeni.

3.1. Definice pojmu

Kvalita má původ v latinském slově *qualitas*, v překladu *jaký* → *jakost*. Kvalitou rozumíme hodnotu (ať už dobrou či špatnou), charakteristický rys či jakost, kterou se zkoumaný jev liší od jiného (Křivohlavý, 2002). Psychologický slovník definuje kvalitu života jako vyjádření pocitu životního štěstí, který se vyznačuje schopností samoobsluhy, pohyblivostí, seberealizací a harmonií ducha (Hartl & Hartlová, 2000).

Jako subjektivní hodnocení vlastního života ji definuje Sláma (2005). Podle Johnsona (in Murgaš, 2007) se jedná o stav sociální pohody, ať už jednotlivce či celé skupiny, který lze vnímat objektivními indikátory. Jako kombinaci subjektivního a objektivního posouzení pocitu pohody v různých životních oblastech definují kvalitu života Koot a Wallander (2001 in Mareš, 2006).

Světová zdravotnická organizace WHO rozumí pod pojmem kvalita života jedincovu percepce jeho pozice v životě v kontextu své kultury a hodnotového systému a ve vztahu k jeho cílům, očekáváním, normám a obavám. Jedná se o velice široký koncept, multifaktoriálně ovlivněný jedincovým fyzickým zdravím, psychickým stavem, osobním vyznáním, sociálními

vztahy a vztahem ke klíčovému oblastem jeho životního prostředí (Vaňurová & Mühlbacher, 2005).

3.2. Faktory ovlivňující kvalitu života

Na kvalitu života lze nahlížet z pohledu cílů, které si člověk v životě vytyčil a které se mu podařilo úspěšně splnit, a které naopak ne. Čím více vlastních cílů člověk ve svém životě nezvládl realizovat, tím hůře hodnotí kvalitu vlastního života (Calman in Dvořáčková, 2012).

Vymětal (2010) klade důraz na rozlišování zdravých jedinců a pacientů, kteří především hodnotí svůj aktuální zdravotní stav, svoje pocity a bolest, kterou prožívají. Na rozdíl od zdravých jedinců, kteří nemusí řešit otázku finanční náročnosti léčby a zaměřují se na hodnocení svého bytí a vlastních tužeb, které se snaží realizovat. V případě, že člověk hodnotí svůj život kvalitně, dalo by se říci, že je spokojený.

Podle Vágnerové (2007) se kvalita života snižuje s přibývajícím věkem člověka, tzn. čím je jedinec starší, tím jeho hodnocení klesá, a to v objektivní i subjektivní sféře. Nicméně není nemožné, aby jedinec i ve stáří zhodnotil svůj dosavadní život kvalitně a pozitivně, ačkoliv je to v případě mladých a zdravých lidí pravděpodobně snadnější (Haškovcová, 2010).

Dalším podstatným vlivem je pohlaví, ale autoři na tento faktor mají rozdílné názory. Podle Santose (2006) vnímají spokojenost stejně jak muži, tak ženy. S tímto názorem nesouhlasí Lopes (2007), podle kterého jsou ženy náchylnější k depresím a jiným negativním emocím, v důsledku čehož jsou muži se svými životy spokojenější. Mookherjee (1997) také považuje ženy za náchylnější k emocím, nejen k negativním, ale i pozitivním, a proto podle něj dokáží více docenit štěstí a spokojenost.

V podstatě by se dalo říci, že na každého člověka působí velké množství vnitřních a vnějších faktorů, které se však u každého liší svojí intenzitou a neovlivňují pouze život daného jedince ale i celé společnosti.

3.3. Dimenze kvality života

Existují dvě základní roviny kvality života, a to subjektivní a objektivní. Subjektivní dimenze spočívá ve spokojenosti jedince s vlastním životem, a to na základě prožitku a kognitivního hodnocení. Člověk hodnotí vlastní postavení ve společnosti na základě hodnotového systému a kultury dané společnosti, jeho spokojenost se odvíjí od jeho zájmů, cílů a očekávání (Vaňurová & Mühlbacher, 2005).

Dimenze objektivní kvality života zahrnuje fyzické zdraví, sociální status, enviromentální prostředí, naplnění základních životních podmínek a materiálního zabezpečení, včetně ekonomických podmínek dané společnosti (Hnilicová & Bencko, 2005). Jedná se o objektivně měřitelné ukazatele životních podmínek každého člověka (Dvořáčková, 2012).

Dříve se objektivní indikátory zdraví a nemoci považovaly za jedny z nejhodnotnějších v souvislosti s pomocí a léčbou. Moderní společnost nahlíží na obě dimenze kvality života, v současné době je však upřednostňováno subjektivní hodnocení, díky kterému je pohled na kvalitu života každého jedince přesnější. K tomuto hodnocení se přiklání většina odborníků, včetně mediků (Dvořáčková, 2012).

Kvalita života není pojmem, který se týká pouze jednotlivců, nýbrž ovlivňuje celou společnost. Engel a Bergsma (in Křivohlavý, 2002) proto přišli s rozdělením na tři roviny. *Makro-rovina*, který se týká absolutního smyslu života, tedy otázek kvality života celých zemí, národů či kontinentů. *Mezo-rovina* se zaměřuje na menší sociální skupiny a komunity, jako je škola, podnik či sousedství. Zde hrají roli vzájemné interakce mezi členy dané skupiny, sociální klima a sdílené hodnoty, kterými se skupina řídí. Otázky uspokojování základních potřeb se řeší na úrovni *personální roviny*.

3.4. Přístupy ke kvalitě života

Existují tři základní přístupy, podle kterých je možné se dívat na kvalitu života. Jedná se o sociologický, psychologický a medicínský pohled (Hnilicová, 2005).

3.4.1. Sociologický přístup

Ze sociologického hlediska je kvalita života sledována u různých sociálních skupin a porovnávána v celosvětovém měřítku s ohledem na mezikulturní a mezigenerační interakce s cílem najít faktory, které ji determinují. Ve zkratce by se dalo říci, že se jedná především o majetek, etnicitu, vzdělání, profesi, sociální status a rodinný stav. Vztah těchto faktorů ke kvalitě života je považován za subjektivní pocit.

V případě sociologie lze kvalitu života vymezit vůči životní úrovni, způsobu života a životnímu stylu (Vaňurová & Mühlpachr, 2005).

Životní úroveň zahrnuje uspokojování potřeb, které se v průběhu života každého jedince vyvíjí a podléhají sociálním faktorům. Jedná se jak o základní fyziologické potřeby, které sdílíme se všemi živočichy, tak o tzv. sekundární potřeby typické pouze pro člověka, mezi něž patří potřeba jistoty a bezpečí, láska, sebeúcta, uznání, status a seberealizace (Lokšová & Lokša, 1999).

Způsob života zachycuje život člověka jako jeden celek, včetně obsahu a struktury (Vařšurová & Mühlpachr, 2005). Jsou pro něj charakteristické lidské činnosti (rodinné, školní, pracovní, kulturní a jiné), díky nimž vznikají interakce a vztahy mezi lidmi, kteří se jim věnují.

Životním stylem jsou myšleny normy a zvyklosti, vliv fyzických a duševních dispozic, charakterových vlastností, míra temperamentu, potřeby a zájmy, chování a jednání lidí (Balogová in Mühlpachr, 2005).

3.4.2. Psychologický přístup

Dalším přístupem je psychologie, i zde je kladen důraz na subjektivní stránku kvality života jednotlivce. Stejně tak, jako si každý jedinec stanovuje svoje individuální cíle, tak by i kvalita jeho života měla být posuzována individuálně tak, jak si to každý jedinec určí (Křivohlavý, 2001). Psychologie se snaží postihnout faktory, které přispívají ke spokojenosti, mezi něž patří sebehodnocení, seberealizace, autonomie a kompetentnost. Samozřejmostí jsou i negativní ukazatele jako trauma, krize, deprese (Payne, 2005).

3.4.3. Medicínský přístup

Ve zdravotnictví je velmi často používán pojem *health related quality of life (HRQoL)*, což v překladu znamená kvalita života související se zdravím. Autory tohoto konceptu jsou Kaplan a Bush (1982), kteří, podobně jako mnoho jiných autorů, rozlišují fyzickou, psychickou a sociální rovinu kvality života.

Světová zdravotnická organizace WHO definuje kvalitu života jako stav úplné fyzické, psychické a sociální pohody, nikoli pouze nepřítomnosti nemoci nebo tělesné chyby (Vokurka & Hugo, 1995). V tomto odvětví je hodnocena poskytovaná péče zdravotnických zařízení a jejich programů, zdraví je v tomto případě podmínkou kvalitního života. Důraz ale není kladen pouze na nemoc či úraz a úspěšnost léčby, tedy na objektivní zdravotní stav nemocného,

důležitou roli hrají pocity pacienta a jeho pohodlí neboli subjektivní prožívání života (Zeman, 2008). V tomto oboru kvalitu života indikuje nejenom fyzické, ale i psychické a sociální zdraví (Dragomirecká, 2006). Kvalita života se objevuje také v psychoterapiích při rehabilitaci pacientů, jejichž podstatou je rozvoj a realizace pozitivních možností pacientů (Vymětal, 2001, in Vaňurová & Mühlbacher, 2005).

3.4.4. Ekologický a enviromentální přístup

Dalším možným přístupem, který nahlíží na kvalitu života je např. ekologie, která se zajímá nejen o život samotných lidí, ale o veškeré živé organismy na Zemi (Hnilicová, 2005). Moderní společnost se zaměřuje na řešení otázek enviromentálního prostředí a ekologických problémů, které se týkají celé společnosti, protože každý jedinec má právo na příznivé životní podmínky v prostředí, ve kterém žije. Halečka (2002) zmiňuje faktory jako je beznaděj, stres, deprese a nejistota, které mají negativní vliv na lidskou psychiku a jejich vznik je podmíněn právě vnějšími činiteli typu průmysl, zemědělství, doprava, znečištění ovzduší, atd.

3.4.5. Filozofický přístup

Kvalitou života neboli hledáním smyslu kvalitního života se také zabývá filozofie. Frankl (in Hartl & Hartlová, 2004) věřil, že člověk hodnotí svůj život mnohem pozitivněji v případě, že našel smysl svého bytí, ať už spočívá v čemkoliv. Hledání a naplnění smyslu života spočívá ve dvou zcela individuálních krocích; prvním z nich je rozpoznání hodnoty či zaujetí určitého postoje vůči skutečnostem svého bytí, následované uskutečněním toho, co jest vyžadováno k proměně hodnoty či postoje z příležitosti na zkušenost (Payne, 2005).

3.5. Modely kvality života

Můžeme se setkat s celou řadou rozlišných definic pojmu kvalita života, stejně tak široké je množství konceptů a modelů kvality života. Všechny spojuje snaha o co nejpřesnější definici z pohledu různých vědních oborů, které berou v úvahu sociální, kulturní a biologické činitele (Mareš, 2006).

Světová zdravotnická organizace WHO určila čtyři základní oblasti, které determinují dimenze lidského života bez ohledu na pohlaví, věk, etnikum či handicap.

Prvním okruhem je fyzické zdraví, které především zahrnuje míru samostatnosti člověka v každodenních úkonech, jeho schopnost sebeobsluhy a mobility, závislost na lékařské pomoci či ošetrovatelské péči, ale i energii, únavu, bolest a odpočinek.

Vedle fyzického zdraví existuje též psychické zdraví a duchovno, kam spadá sebehodnocení a sebepojetí, emoce (jak pozitivní, tak negativní), myšlení, učení a paměť, víra a spiritualita.

Třetí dimenzí jsou sociální vztahy, do níž jsou zařazeny osobní vztahy, interakce s okolím a sociální podpora.

Poslední oblastí je prostředí a zahrnuje dostupnost zdravotnické a sociální péče, finanční prostředky, bezpečí, svobodu, šance pro získávání nových dovedností a vědomostí, a spoustu dalších faktorů (Dvořáčková, 2012).

Vedle těchto čtyř dimenzí přišla WHO též s projektem šesti domén, které se svými indikátory podílí na kvalitě života viz. Tabulka č. 1. (Dragomirecká & Škoda, 1997).

Tab. č. 1: Indikátory WHOQOL (Dragomirecká & Škoda, 1997)

Domény	Indikátory
Fyzická stránka	energie, únava, bolest, nepohodlí, spánek, odpočinek
Psychická stránka	vzhled, emoce (pozitivní i negativní), sebehodnocení, myšlení, učení, paměť, pozornost
Stupeň samostatnosti	mobilita, každodenní činnosti, závislost na lékařské péči, průceschopnost
Sociální vztahy	osobní vztahy, sociální podpora, sexuální aktivita
Životní prostředí	finanční zdroje, svoboda, pocit fyzického bezpečí, zdraví a sociální podpora, možnosti získání informací a kompetencí, fyzikální prostředí, doprava
Spiritualita	religiozita, osobní přesvědčení

Veenhoven (in Dragomirecká & Bartoňová, 2006) přišel s teorií Čtyř kvalit života (The four qualities of life) a dělí je podle toho, zda jsou ovlivněny prostředím nebo samotným jedincem, zároveň také přidává vědní obory, které mají na dané oblasti vliv, viz Tabulka č. 2 (Dragomirecká & Bartoňová, 2006).

Tab. č. 2: Kategorizace konceptů kvality života (Veenhoven in Dragomirecká & Bartoňová, 2006)

	Vnější kvality, vliv prostředí	Vnitřní kvality, vliv jedince
Předpoklady	A. vhodnost prostředí	B. životaschopnost jedince
Výsledky	C. užitečnost života	D. vlastní hodnocení života

Kvadrant A v tomto případě zahrnuje životní prostředí, finanční prostředky, sociální status. Touto oblastí se zabývá ekologie, ekonomie, sociologie a politologie.

Kvadrant B obsahuje fyzické i psychické zdraví a je předmětem pedagogiky, psychologie a lékařství.

Kvadrant C lze charakterizovat jako vnější užitečnost člověka, ať už pro něj samotného, pro blízké okolí nebo pro širokou společnost. Jedná se o hledání smyslu života, čímž se tradičně zabývá filozofie.

Poslední je Kvadrant D, který se týká subjektivního hodnocení života, tedy pohody, spokojenosti, štěstí a pocitu smysluplnosti. Tento kvadrant je předmětem zájmu lékařství a psychologie (Dragomirecká & Bartoňová, 2006).

S dalším konceptem přišli kanadští výzkumníci z Research Unit v Torontu (Quality of life Research Unit, 2017) a nazvali jej 3B. Ten rozděluje kvalitu života do tří oblastí, a to *being* (bytí), *belonging* (přilnutí) a *becoming* (realizace). Každá z těchto tří oblastí zahrnuje ještě další tři podoblasti, viz Tabulka č. 3. (Hnilicová, 2005).

Tab. 3: Životní domény – vliv na QOL (Quality of life) (Hnilicová, 2005).

BÝT (Being)	Osobní charakteristiky člověka	PŘILNUTÍ (Belonging)	Spojení s prostředím	REALIZACE (Becoming)	Dosahování cílů, naděje, aspirace
Fyzické bytí	Zdraví, hygiena, výživa, pohyb, vzhled	Fyzické napojení	Domov, škola, pracoviště, sousedství, komunita	Praktické uskutečnění	Domácí a školní aktivity, práce, péče o zdraví
Psychologické bytí	Psychické zdraví, vnímání, pocity, sebeúcta, sebekontrola	Sociální napojení	Rodina, přátelé, kolegové, sousedé	Relaxace	Redukce stresu, relaxační aktivity
Spirituální bytí	Hodnoty, přesvědčení, víra	Komunitní napojení	Příležitosti (pracovní, vzdělávací a rekreační), zdravotní a sociální péče	Růstová realizace	Rozvíjení znalostí a dovedností, adaptace na změnu

Předpokladem pro kvalitní a spojený život jedince není spokojenost s co nejvyšším počtem jednotlivých oblastí, ale především s těmi, které si jedinec sám vybere a považuje je za důležité (Hnilicová, 2005).

Ke stejnému názoru se přiklání výzkumníci z American Thoracic Society ATS, kteří tvrdí, že váha, kterou jednotlivým oblastem života člověk přikládá, je přímo úměrná míře spokojenosti s vlastním životem (Vaňurová & Mühlpachr, 2005).

3.6. Well-being

V roce 1977 rozšířila WHO svoji definici zdraví, které chápe jako schopnost vést sociálně a ekonomicky produktivní život (Kebza, 2005). Definice zdraví jako stavu naprosté fyzické, duševní a sociální pohody byla do té doby považována za velmi nekonkrétní právě proto, že obsahovala termín *pohoda* (Křivohlavý, 2001). V české terminologii je duševní pohoda spojována s pojmem *well-being* a to především v rámci psychologického přístupu. Kvůli přesnější definici je doplněn také o životní pohodu, životní spokojenost, štěstí a radost (Křivohlavý, 2004). Kebza (2005) se namísto duševní pohody přiklání k pojmu osobní pohoda, která zahrnuje dimenzi duševní, duchovní, sociální a tělesné pohody.

Well-beingem se zabývala velká spousta odborníků jako např. Ryan a Deci (2001), kteří jej charakterizovali jako optimální psychickou zkušenost a určují dva směry, které jej zkoumají. Jedná se o hédonismus, který se soustředí na pozitivní emoce a životní spokojenost; druhým směrem je eudaimonismus, který usiluje o naplnění veškerého psychického potenciálu.

Americký psycholog Ed Diener (Blahutková & Dan, 2008) rozdělil well-being na dvě sféry, a to emocionální a kognitivní. První z nich, jak je patrné z názvu, se týká prožívaných emocí a nálad. Kognitivní sféra je subjektivní spokojenost s vlastním životem (Diener, 1984).

Levin a Chatters (in Kebza, 2005) rozdělují well-being na objektivní a subjektivní osobní pohodu. Jak je tomu i v případě kvality života, objektivní well-being určuje především sociální status, fyzické zdraví a finanční situace jedince. V případě subjektivního well-beingu mluvíme o sebeúctě, seberealizaci a osobní pohodě (Kebza & Šolcová, 2003).

Na toto rozdělení navazuje Bornstein (2003), který subjektivní well-being dále dělí na fyzickou, sociálně-emocionální a kognitivní pohodu. Fyzická složka zahrnuje kvalitní výživu, zdravou životosprávu a pohybová aktivitu. Sociálně-emocionální well-being představuje adaptaci na změny, schopnost redukce stresu a kvalitní sociální interakce. Kognitivní část klade největší důraz na poznání, které je podstatou toho, aby byl jedinec schopný najít své místo ve světě a profitovat z něj.

Ryff & Singer (2008) popsali well-being jako model tvořený šesti škálami, mezi něž patří sebepřijetí, osobní růst, pozitivní vztahy s okolím, kontrola prostředí, autonomie a smysl života. Harmonie mezi těmito složkami pozitivně ovlivňuje fungování jedince, jeho osobní pohodu a pocit štěstí.

Názory autorů se liší v tom, které složce well-beingu připisují největší význam. Keys (in Křivohlavý, 2004) upřednostňuje sociální složku a to z důvodu, že má velký vliv na širší

společnost. Každý jedinec by se proto měl snažit být přínosnou součástí společnosti, podporovat ji a zároveň být jí podporován, respektovat druhé a být jimi respektován.

Hunt (in Kebza & Šolcová, 2003) upřednostňuje fyzickou aktivitu, která má podle něj pozitivní vliv na osobní pohodu zdravých jedinců i klinických pacientů. Pohybové aktivity snižují stres a úzkost a zvyšují fyzickou zdatnost, která je velmi důležitá při samostatnosti a sebeobsluze starých a nemocných lidí.

Nejednou se stalo, že byly pojmy well-being a kvalita života nesprávně zaměněny. Dle mého názoru jsou spolu velmi úzce provázány, neboť život je potřeba vnímat komplexně, což by nebylo úplně možné, pokud bychom si měli představit kvalitní život bez osobní pohody a opačně. Tyto pojmy proto není možné zaměňovat, naopak je potřeba jich užívat společně.

3.7. Měření kvality života

Abychom mohli srovnávat kvalitu života různých lidí či skupin obyvatelstva, musíme ji nejprve změřit. Dragomerická & Škoda (1997) zmiňují, že základem je účel měření. Je třeba si uvědomit, zdali měříme subjektivní či objektivní data, a jestli je kvalita života chápána jako spokojenost, pohodlí a štěstí nebo jako souhrn veškerých vnitřních a vnějších faktorů.

Za účelem měření kvality jsou nejčastěji použity dotazníky, které lze rychle a snadno vyhodnotit a výsledky pak srovnávat. Další metodou, díky které je možné získat obsáhlejší data, nicméně vyhodnocení a interpretace je náročnější, jsou strukturované rozhovory (Salajka, 2006).

3.7.1. Nástroje měření

Nástroje na měření kvality života je možné rozdělit na obecné a specifické. Obecné nástroje jsou ve formě dotazníků především využívány ve zdravotnictví za účelem zjištění zdravotního stavu. Jedná se o nástroj, který zjišťuje schopnosti a zdravotní profil jedince, ale často je kritizován pro svoji necitlivost při zjišťování a hodnocení dat.

Specifické nástroje jsou oproti těm obecným mnohem citlivější, zaměřují se konkrétně na danou oblast měření, ať už na jistou část populace nebo určitou nemoc (Martínéz-Martin, 1998, in Vaďurová & Mühlpachr, 2005).

3.7.2. Metody měření

Křivohlavý (2002) mluví o třech základních skupinách metod měření kvality života a to:

- Metody objektivní, kdy kvalitu života hodnotí druhá osoba
- Metody subjektivní, kdy hodnotitelem je daná osoba
- Metody smíšené, které jsou kombinací předchozích dvou

Objektivní metody měření kvality života

Vzhledem k vzniku konceptu HRQoL (Hearth Related Quality of Life), tedy vzájemného vztahu kvality života a zdraví, bylo potřeba, aby se kvality života pacientů dala objektivně změřit. Z tohoto důvodu bylo sestaveno velké množství dotazníkových metod, které se zaměřují právě na zjišťování kvality života v souvislosti se zdravotním stavem a jsou běžně používané ve zdravotnictví kvůli posouzení zlepšení, případně zhoršení zdravotního stavu pacienta.

- **APACHE II (Acute Physiological and Chronic Health Evaluation System)**

Jedná se o číselnou metodu, která posuzuje vážnost onemocnění pacientů podle odchylky jejich stavu od normy na stupnici od 0 do 71 bodů. Platí zde pravidlo, že čím vyšší skóre, tím vyšší je riziko úmrtí pacienta (Poses, 1996, in Křivohlavý, 2002).

- **Karnofského index**

Taktéž číselná metoda na škále 0-100, kdy 100 představuje zdravého jedince a 0 značí smrt. Hodnota Karnofskyho indexu je stanovena lékařem, který hodnotí pacientův zdravotní stav. Hodnota pod 70 značí potřebu alespoň částečné asistence, hodnoty pod 50 představují invaliditu (Arogundade, 2004).

- **VAS (Visual Analogue Scale)**

Jedná se o vizuální metodu, kdy je pacientův celkový stav zaznamenávám na vodorovnou 10 cm úsečku. Levá strana znázorňuje stav bez bolesti, středový bod je snesitelná bolest a pravá strana úsečky je nesnesitelná bolest. Tuto metodu může použít nejenom lékař, ale i blízký člověk nebo samotný pacient, stačí křížkem označit místo na úsečce podle aktuálního stavu (Křivohlavý, 2002).

Subjektivní metody hodnocení kvality života

Nejenom kliničtí pacienti, ale i zcela zdraví jedinci mohou subjektivně hodnotit svůj život. K tomu slouží rozhovory a dotazníky, které je možné z hlediska použitelnosti rozdělit na dvě skupiny (Mareš, 2006).

1) Generický přístup, které je možné použít na jakýkoliv vzorek populace, výsledky lze vzájemně srovnávat, nicméně v jistém ohledu nemusí být dostatečně přesné a konkrétní. Generických dotazníků existuje několik desítek, proto uvádím pár základních:

- **Short Form-36 (SF-36)** – je jedním z nejpoužívanějších dotazníků na kvalitu života, protože je komplexní, stručný a dostupný v mnoha jazycích. Jedná se o 8 okruhů otázek zaměřených na fyzickou a mentální stránku respondenta.
- **SEIQoL (Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life)** – Systém individuálního hodnocení kvality života pracuje s představou, že veškeré lidské chování a jednání je výsledkem osobních představ, které si během života utváříme. Abychom byli schopni někoho pochopit a porozumět jeho způsobu jednání, je potřeba poznat jeho hodnotový žebříček, jeho představy a cíle, a zjistit, z jakého důvodu je hierarchicky seřazen právě tak jak je (Křivohlavý, 2001). SEIQoL používá strukturovaný rozhovor, který zjišťuje pět oblastí života, kterým respondent přikládá největší váhu; nejčastěji se jedná o rodinu, zdraví, vyznání, finance a vzdělání (Křivohlavý, 2002).
- **SEIQoL-DW (Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life – Direct Weighting)** – tento měřicí nástroj vychází ze SEIQoL, a také spočívá v hodnocení pěti nejdůležitějších oblastí života respondenta a jeho spokojenosti s nimi. Jako metoda měření se používá polostrukturovaný rozhovor složený z následujících fází: identifikace životních cílů a jejich současného stavu a následná kvantifikace důležitosti těchto cílů (Vaňurová & Mühlbacher, 2005). V tomto případě je použito pět otočných barevných disků, kdy každý reprezentuje jednu životní sféru. Díky těmto diskům, podloženým větším se stupnicí 0-100, určuje respondent procentuální zastoupení a důležitost dané sféry ve svém životě. Stejně dobře lze použít i výsečový graf, který je možné jednoduše nakreslit a vyhodnotit.

- **SQUALA (Subjective Quality of Life Analysis)** – jedná se o sebehodnotící dotazník, hojně využívaný sociology, psychology, pedagogy i mediky s cílem zjištění, případně zlepšení kvality poskytované péče. Podle Šefflové (2001, in Vaňurová & Mühlpachr, 2005) jsou otázky prožívané svobody, pravdy či spravedlnosti vyjadřují v maximální možné míře subjektivní názor a právě otázky těchto vnitřních hodnot zahrnuje tento měřicí nástroj.

2) **Specifický přístup** není možné využít pro celou populaci, zaměřuje se na klinické pacienty s konkrétními problémy, velmi často se jedná o onkologické a psychiatrické pacienty (Kalová & kol, 2003).

- **Rankinova škála** – jedná se o rozhovor s pacientem, který zažil mozkovou příhodu. Otázky se zaměřují na aktivity všedního dne a stupeň soběstačnosti při jejich vykonávání před a po vzniku mozkové příhody (Vaňásková & kol., 2004).
- **SIP (Sickness Impact Profile)** – Profil vlivu nemoci je dotazník o 30 položkách, taktéž zaměřený na pacienty, kteří prožili mozkovou příhodu. Otázky se člení na část fyzickou, která představuje aktivity běžného dne (chůze, domácí práce, hygiena, sebeobsluha) a na část psychosociální, která zahrnuje sociální interakce a emoce (Goldmund, 2008).

Smišené metody

Jedná se o metody měření kvality života, které propojují objektivní a subjektivní metody, tedy hodnotitelem jsou dvě osoby zároveň.

- **MANSA (Manchester Short Assessment of Quality of Life)** – takto se nazývá metoda, jejíž výsledky lze srovnávat s výsledky metody LQoLP (Lancashire Quality of Life Profile). Kloubí v sobě strukturovaný sebesposuzující rozhovor, který zahrnuje oblasti jako je zdravotní stav, sociální a rodinné vztahy, právní status, bezpečnost, životní prostředí, finanční situaci, náboženské vyznání, volný čas, zaměstnání a vlastní sebepojetí, a dále sedmibodovou stupnici životní spokojenosti (Priebe & kol., 1999).
- **LSS (Life Satisfactory Scale)** – Škála životního uspokojení vychází z metody MANSA, kdy se snaží postihnout celkový obraz kvality života daného jedince v řadě životních oblastí. Podobně jako u metody VAS se hodnocení znázorňuje na stupnici o dvou extrémech a pěti mezistupních (Křivohlavý, 2002).

Mareš (2006) navíc uvádí měření kvality života podle použitých metod, a to na kvantitativní (dotazníky, škály), kvalitativní (kresby, rozhovory) a smíšené měření, které pracuje s více metodami zároveň.

4. Street-paper

Pojmem street-paper jsou označovány pouliční publikace jako jsou noviny nebo časopisy, jejichž prodejci jsou především lidé ulice, tzn. osoby bez domova a jinak sociálně znevýhodněné či vyloučené osoby. Organizace provozující street-paper prodávají jednotlivé výtisky svým prodejcům, kteří si je kupují zpravidla za polovinu prodejní ceny výtisku.

Street-paper je projekt, jehož snahou je ekonomická nezávislost prodejců, jejich samostatnost a znovu zapojení do společnosti včetně aktivní účasti na pracovním trhu. Finanční podpora díky prodeji časopisu zajišťuje prodejcům bydlení a stravu.

Cílem street-paperu je také rozšířit povědomí o bezdomovectví a lidech žijících na okraji společnosti. Prodejci se dostávají do kontaktu s veřejností, díky čemuž se kupující zbavují předsudků a stigmatizace. Tato interakce hraje podstatnou roli při sociální rehabilitaci prodejců street-paperu.

4.1. Historie street-paperu

Za první street-paper je považován londýnský The War Cry, který v roce 1897 vydala Armáda spásy a ve formě měsíčníku fungují dodnes. V 19. století se o jeho prodej starali členové Armády spásy a příslušníci chudších vrstev společnosti s cílem upozornit na špatné životní podmínky, ve kterých žili (Boukhari, 1999).

Další formy street-paperů se objevovaly v 80. letech v USA v důsledku velké míry nezaměstnanosti a následného bezdomovectví. Proto v roce 1989 začínají vycházet Street News v New Yorku a Street Sheets v San Franciscu, které se snažily napravit veřejné mínění o bezdomovcích, kteří byli bez výjimky považováni za zločince, alkoholiky a kriminálníky (Harman, 2003). Gordon Roddick a John Bird se nechali inspirovat americkými bezdomovci, kteří prodávali jimi psaný časopis a v roce 1991 založili britský street-paper s názvem The Big Issue (Řehořová, 1999). Následně se myšlenka street-paperu rozšířila do celého světa.

Ve světě fungují dvě hlavní neziskové organizace, které podporují rozvoj street-paperu, sdružují je a šíří jejich ideu. Těmito organizacemi jsou International Network of Street Papers (INSP) a North American Street Newspaper Association (NASNA), vznikly v 90. letech 20. století a vzájemně spolupracují. Tyto organizace nabízí sociální poradenství prodejcům, pomoc neziskovým organizacím v začátcích provozování street-paperu, redakční podporu, školení a reklamu. V současné době funguje více než 100 street-paperů po celém světě.

4.2. Občanské sdružení Nový Prostor

Tato nezisková organizace byla založena 30. 12. 1998 v Praze a v současné době nabízí registrovanou sociální službu-sociální rehabilitaci. Krejčířová a Treznerová (2011) chápou sociální rehabilitaci jako soubor specifických činností, které se zaměřují na rozvoj schopností, dovedností a osvojení nových znalostí potřebných pro aktivity spojené s každodenním životem. Konkrétně se jedná o nácvik dovedností potřebných pro sebeobsahu a pro úřední úkony, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, výchovné, vzdělávací a aktivizační služby, pomoc při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí, pomoc při vyhledávání bydlení a zaměstnání (Renotierová & Ludíková, 2004). Jedincovou snahou je docílení optimálního zdravotního a psychického stavu a osvojení si potřebných dovedností k úspěšnému sociálnímu začlenění (Hutyrová, 2006).

Služba sociální rehabilitace je podrobněji popsána ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádí Zákon o sociálních službách, č. 108/2006 Sb. (MPSV, 2017). Sociální služby jsou považovány za významnou aktivitu, která pomáhá jednotlivcům, rodinám i skupinám občanů řešit jejich problémy a uplatňovat jejich lidská a občanská práva, díky čemuž je vyvíjen pozitivní vliv na širší společnost (Průša, 2007).

Občanské sdružení Nový Prostor se zaměřuje na pomoc osobám, které jsou ohroženy sociálním znevýhodněním nebo vyloučením, především se orientuje na osoby bez domova. Snaží se snížit jejich závislost na pomoci a podpoře ze strany státu a zároveň informovat veřejnost o společenských problémech jako je právě bezdomovectví (Průdková & Novotný, 2008). Sociální služba je poskytována ambulantní a terénní formou (Výroční zpráva NP, 2015).

Cílovou skupinou nejsou pouze osoby bez domova, ale také osoby se zdravotním postižením či chronickým onemocněním, etnické menšiny, senioři, imigranti a azylanté, matky samoživitelky, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou jím ohroženy a mnoho dalších, kteří se ocitli v krizi. Občanské sdružení

Nový Prostor pracuje s těmito uživateli služeb buď individuálně nebo skupinově a snaží se jim pomoci vyřešit osobní problémy, které je do krize přivedly. Nedílnou součástí nabízené pomoci jsou zprostředkované kontakty na noclehárny (jelikož nenabízí ubytování), zdravotnická zařízení, potenciální zaměstnání a další organizace, které mohou být klientům nápomocné, jako např. Armáda spásy. Uživatelé mají možnost využít tréninků v rámci rozvoje klíčových kompetencí potřebných pro úspěch na trhu práce (sestavení životopisu a motivačního dopisu, nácvik pohovoru, schopnost sebe prezentace), mají přístup k počítačům s internetovým připojením. Dále mohou využít doprovodu k lékaři či na úřad a také finančního poradenství, v případě, že řeší otázku dluhů a exekucí (Výroční zpráva NP, 2013).

Součástí Občanského sdružení Nový Prostor jsou i denní centra v Brně a v Praze zaměřená na sociální rehabilitaci osob v sociální krizi. Sdružení má také vlastní divadelní soubor a mimo jiného pořádá různé kulturní a společenské akce, a volnočasové aktivity jako jsou motivační snídaně, vánoční posezení a tvořivé dílny (Výroční zpráva NP, 2015).

Občanské sdružení Nový Prostor je financováno z dotačního programu Magistrátu města Brna a Jihomoravského kraje v oblasti podpory poskytování sociálních služeb z prostředků Jihomoravského kraje a z vlastní hospodářské činnosti. Podstatné jsou také různé sbírky, kdy lidé mohou přispívat pomocí bankovního převodu peněz na účet organizace nebo do pokladniček, celoročně je také možné posílat dárcovské SMS. Netradičním způsobem příspěvku je nákup produktů z kolekce DOBRO, které je možné koupit na ZOOTu. Tato kolekce obsahuje oblečení a doplňky a zisk z jejich prodeje podpoří různé organizace a projekty jako je Amnesty International, Prague Pride, Cesta domů, Asociace lesních MŠ, Mamma HELP, Člověk v tísni, Zažít město jinak, Mezipatra, Paraple a spousty dalších. O trička Nového Prostoru byl však velký zájem a v současné době jsou vyprodaná (ZOOT, 2017).

Účelem těchto sbírek je financování odborných služeb pro uživatele jako jsou právníci a psychologové, dále jsou to vzdělávací a podpůrné akce, motivační odměny pro prodejce, alkoholtestery, počítače a náklady spojené s jejich provozem, materiály potřebné pro identifikaci prodejců, hygienické a kancelářské potřeby a příspěvky na ubytování, dopravu a stravování (Výroční zpráva NP, 2015).

4.3. Vznik street-paperu u nás

Občanské sdružení Nový Prostor nabízí mimo služeb sociální rehabilitace také možnost účastnit se programu Street-paper, díky kterému mají uživatelé služby šanci uplatnit se na trhu práce.

Za hlavní zakladatele projektu street-paper u nás jsou považováni Dagmar Kocmánková a Robert Sztarovics. Iniciovala je k tomu ale Dana Hradcová, kterou zaujala myšlenka prodeje časopisu lidmi bez přístřeší v britském Manchesteru (Mészáros, 2008). Sztarovics a Kocmánková pak tento projekt realizovali a v roce 1999, rok po založení Občanského sdružení, vyšlo nulté číslo měsíčníku Patron, jehož obsah se zaměřoval na sociální témata a byl nabízen prodeji v Praze, Brně, Ostravě a Plzni. Nový Prostor se řídí chartou International Network od Street Papers a v roce 2001 se stal členem této nadnárodní asociace sdružující podobné organizace vydávající pouliční noviny (Výroční zpráva NP, 2014). V následujících letech byl časopis přejmenován na Nový Prostor a jeho prodej expandoval i do dalších měst v republice. V dnešní době je možné jej zakoupit v Praze, Brně, Hradci Králové, Olomouci, Plzni, Ostravě, Českých Budějovicích, Pardubicích, Nymburku a Ústí nad Labem (NP - Prodejci a prodejní místa, 2017).

4.4. Prodejci Nového Prostoru

Prodejcem časopisu se může stát kdokoliv starší šestnácti let. Jedná se o stejnou skupinu lidí jako jsou uživatelé služby sociální rehabilitace, tedy osoby bez majetku a bez domova, osoby se zdravotním postižením, důchodci, příslušníci etnických menšin, zkrátka lidé, kteří se rozhodli řešit svoji obtížnou sociální situaci legálním způsobem (NP - Prodejci a prodejní místa, 2017). Díky prodeji časopisu si vytvoří pracovní návyky, obnoví přirozený kontakt se společností a získají finanční prostředky k tomu, aby pokryli své základní potřeby (Bajer, 2006). Lze tedy říci, že Nový Prostor dává příležitost pracovat všem těm, kteří o práci mají zájem, ale jinde nedostali možnost.

Zájemci o zapojení se do projektu street-paper často nemají ani občanský průkaz, proto stačí náhradní doklad, který si musí během prvního měsíce vyřídit. Registrovaným uživatelům služby se vystaví průkaz prodejce časopisu Nový Prostor, který obsahuje fotografii s červeným pozadím, křestní jméno a osobní číslo prodejce, přidělené prodejní místo a kontakt na výdejní místo Nového Prostoru. Díky tomuto průkazu je možné rozlišit oficiální prodejce časopisu (NP

- Jak vypadá platná průkazka, 2017). Následující týden je každý prodejce povinen seznámit se s Kodexem prodejce, což je soubor základních pravidel, která musí prodejci dodržovat, aby mohli v prodeji časopisu pokračovat (Průdková & Novotný, 2008). Přichází na řadu seznámení s předpisy organizace, krátký instruktážní film *Jak na prodej* a následuje samotný prodej. Každý prodejce si musí časopisy koupit na kontaktních místech za polovinu prodejní ceny, první tři výtisky však dostává zdarma, aby si vyzkoušel samotný prodej a motivoval se ze získaných peněz v případě úspěšného prodeje (NP - Prodejci a prodejní místa, 2017). Občanské sdružení dbá také o to, aby se každý prodejce zapojil do již zaběhnutého kolektivu. K tomuto účelu jsou nápomocné různé společenské akce jako např. návštěvy divadel, výstav, hradů, Zoo, táboráky, apod. Je důležité, aby uživatelé služeb nebyli motivováni pouze k prodeji a výdělku peněz, ale také k seberozvoji (Bajer, 2006).

Každý prodejce může využít semináře o mezilidské komunikaci a další podpůrné aktivity, díky kterým si osvojí prodejní techniky, zjistí, jak správně vypadat a jak se chovat, jakým způsobem vést rozhovor s kupujícím (Bajer, 2006).

První měsíc je pro nového prodejce tzv. zkušební fází, kdy musí sám zjistit, jestli je pro něj prodej časopisu to pravé, organizace zase zjišťuje, jestli prodejce neporušuje pravidla a jak funguje vzájemná spolupráce. Prodejce není vázán žádnou smlouvou, může skončit kdykoliv se tak rozhodne. V případě, že nedodržuje Kodex, může organizace spolupráci s ním okamžitě ukončit. Nový Prostor velmi dbá o to, aby prodejci na prodejních místech nekouřili a nebyli pod vlivem alkoholu, čímž by značně poškozovali dobré jméno časopisu a pověst poctivých prodejců. V případě, že prodejce podstoupí náhodnou dechovou zkoušku, z níž vyjde s pozitivním výsledkem, je mu udělena sankce v podobě zákazu prodeje časopisu na určitou dobu, zpravidla je to jeden den. Po skončení této doby se může k prodeji vrátit. Často se ale stává, že prodejci porušují pravidla opakovaně a z projektu jsou vyřazeni. V takových případech se z nich mnohdy stávají falešní prodejci, kteří falšují průkazky a dále se snaží prodávat časopis, nicméně při zaplacení jej odmítají vydat se slovy, že je poslední, který mají. Občanské sdružení proto zavedlo nové, hůře padělatelné, průkazky a žádá kupující, aby časopis kupovali jen od prodejců, kteří dodržují zásady slušného chování a jsou viditelně označeni platným průkazem (NP - Jak správně nakupovat NP aneb ochrana proti falešným prodejcům, 2017). Prodejní místa jednotlivých prodejců je také možné dohledat na webových stránkách Nového Prostoru.

Občanské sdružení provádí monitoring svých prodejců, díky kterému má přehled o tom, že opravdu dodržují předepsaná pravidla, ke kterým se zavázali a využívají své prodejní místo.

Tento monitoring slouží nejen ke kontrole, ale i k podpoře a motivaci prodejců (Výroční zpráva NP, 2013).

Délka spolupráce je individuální v případě každého prodejce. Ve Výroční zprávě Nového Prostoru z roku 2015 stojí, že 25% uživatelů služby, který vyzkoušeli prodej street-paperu, si našlo uplatnění na trhu práce. Jedná se o úžasné číslo vzhledem k tomu, že uživatelé se často do prodeje registrují a nemají ani osobní doklady, ani peníze na ubytovnu nebo stravu a jediné co přitom mají jsou dluhy. Na druhou stranu službu často využívají lidé opakovaně, protože zjistí, že otevřený pracovní trh ještě nejsou připraveni nebo jim uplatnění ztěžují různé zdravotní komplikace, záznam v rejstříku trestů nebo věk.

V počátcích probíhaly náборы nových prodejců prostřednictvím organizací, které poskytovaly sociální služby stejným uživatelům, jednalo se např. o Armádu spásy a různá denní centra pro osoby bez domova. Když se prodej rozšířil i do dalších měst, náборы začaly probíhat přímo v terénu, díky sociálním pracovníkům, kteří navštěvovali místa typická pro osoby ohrožené sociální exkluzí. Až v pozdějších letech procházeli uchazeči selekcí a byli mezi nimi vybíráni pouze ti, u nichž se předpokládalo, že utržené peníze investují do zajištění zázemí místo do alkoholu a drog.

V současné době je v republice zhruba 200 prodejců, nejvíce je jich v Praze a poté, i když o několik desítek méně, v Brně. Dvě třetiny prodejců jsou muži, protože častěji jsou to právě oni, kdo po rozpadu manželství odchází od rodiny a ocitají se tak bez prostředků a často končí právě na ulici (Melichar, 2015).

4.4.1. Kodex prodejce

V průběhu registrace k prodeji časopisu Nový Prostor se každý nový prodejce musí seznámit a zavázat s následujícími pravidly. Občanské sdružení Nový Prostor na jejich dodržování velmi dbá kvůli dobré pověsti časopisu a samotných prodejců. V případě opakovaného porušování těchto pravidel může být spolupráce s prodejcem ukončena.

Prodejci nesmí prodávat bez platného průkazu a mimo své prodejní místo. Dále nesmí časopis vědomě prodávat neregistrovaným prodejcům ani je nijak podporovat, prodávat jiné časopisy nebo další zboží, páchat kriminální či přestupkovou činnost, pokud u je viditelně označen průkazem prodejce nebo u sebe má časopisy. Prodejci musí dodržovat zásady správného prodeje a po dobu prodeje nekouřit, nežebat, nezdržovat, nebýt pod vlivem drog a

alkoholu, správně a poctivě vracet peníze, nenadávat a nevyhrožovat. V neposlední řadě musí udržovat dobré vztahy se zaměstnanci organizace, nevyvolávat konflikty a neobtěžovat ostatní prodejce (Nový Prostor, 2017).

4.5. Časopis Nový Prostor dnes

V současné době vychází časopis každé dva týdny, jeho cena je 50Kč, z čehož polovina výtěku je určena pro prodejce. Kvalitou je časopis považován za čím dál lepší. Obsahově se časopis zaměřuje na sociální a často velmi kontroverzní témata. Kupující je možné rozdělit na dvě skupiny, a to na ty, kteří o jeho obsah opravdu stojí a časopis čtou, a pak na ty, kteří se jeho koupí snaží udělat dobrý skutek a pouze pomáhají prodejci. V obou případech časopis častěji kupují ženy než muži, kteří jsou v tomto ohledu zdrženlivější (Bárta, 2010).

Časopis má kolem 38 stran, grafika na titulní straně odkazuje na hlavní téma daného výtisku a přispěvateli jsou členové redakce, externisté, studenti či absolventi humanitních oborů, odborníci na danou problematiku a samotní prodejci.

První strana obsahuje krátký text o tom, jak prodej Nového Prostoru funguje a kdo jsou prodejci, dále je tu Kodex prodejce a výzva pro čtenáře, aby kupovali pouze od těch, kteří dodržují pravidla prodeje a mají platnou průkazku, jejíž vzor je zde znázorněn. Následuje fejeton od Jana Sterna a novinky ze světa techniky a kultury. Tato část obsahuje recenze na právě probíhající výstavy, divadelní představení, filmové snímky, knižní tituly, koncerty a kulturní akce jako jsou festivaly, Muzejní a Kostelní noci apod. Další pravidelnou rubrikou je Listárna, která se dělá na dopisy (žádosti, dotazy, pochvaly a stížnosti) od čtenářů a část pojmenovanou Zákulisí, která popisuje, co je nového v redakci a mezi prodejci. Na řadu přichází Startér, což jsou články o začínajících českých projektech jako např. ovocné sady a naučné stezky v hlavním městě, vyšívací dílna zaměstnávající důchodkyně nebo projekt českých ornitologů, kteří upravují prosklené zastávky hromadné dopravy, které jsou pro ptáky nebezpečné. Následující stránky časopisu zabírají stěžejní témata daného čísla a rozhovory. Jednak jsou to rozhovory s prodejci, VIP rozhovory se známými osobnostmi, které se angažují v neziskových organizacích a English page, což je stránka věnovaná rozhovorům se zahraničními prodejci street-paperu. Účelem English page je rozšíření obzorů a lekce angličtina, protože součástí rozhovoru je i malý slovníček. Poslední větší rubrikou je Poradna první pomoci, která se zaměřuje na finanční poradenství a rady ohledně exekucí, závětí a

dědictví, výživného apod. Poslední stránky časopisu zabírá Prostor pro děti, Komiks a Křížovka.

Součástí obsahu časopisu jsou také reklamy na sociální projekty jako je Oběd pro dalšího nebo Jeden svět, což je festival dokumentárních filmů o lidských právech. V neposlední řadě nechybí ani tiráž, obsahující kontakty na sídlo Nového Prostoru, Denní centra a partnerské organizace.

4.6. Podpůrné projekty pro prodejce časopisu

V případě, že spolupráce mezi Občanským sdružením Nový Prostor a prodejci časopisu funguje, mohou prodejci využívat různé výhody jako je zlevněné jízdné v Praze. Měsíční jízdné si tak mohou prodejci koupit za 100Kč místo obvyklých 550Kč. Tento projekt funguje od října roku 2015 a v prvním roce jej využilo bezmála padesát prodejců hlavního města. Rozdíl v ceně jízdného hradí město Praha formou daru (Výroční zpráva NP, 2015).

Stejného data, tedy v říjnu 2015, odstartoval projekt Anny Šprynarové - Oběd pro dalšího. Jedná se o spolupráci mezi restauracemi Lokál v Praze a v Brně a těmito organizacemi:

- Nový Prostor,
- Farní Charita Praha 1,
- APLA – asociace pomáhající lidem s autismem,
- Pragulic – sociální podnik, který se zábavným a velmi odvážným způsobem snaží změnit pohled veřejnosti na lidi bez domova. Pomocí zážitkových aktivit umožňuje veřejnosti poznat a zažít bezdomovectví na vlastní kůži. Pragulic zaměstnává lidi bez domova jako průvodce po Praze (Pragulic, 2017),
- Jako doma – organizace zaměřená na ženské bezdomovectví otevřela v Praze veganskou restauraci, ve které zaměstnává ženy v sociální tísní a se zkušenostmi s bezdomovectvím (Jako doma, 2017).

Každý host, který navštíví restauraci Lokál si může zakoupit Oběd pro dalšího, který stojí 90Kč, jedná se o teplé jídlo a domácí limonádu. Restaurace následně předá výše zmíněným spolupracujícím organizacím zaplacené poukázky. Sociální pracovníci poté rozdělují tyto poukázky těm, kteří si je zaslouží. Pro prodejce časopisu Nový Prostor a pro osoby bez střechy nad hlavou je teplé jídlo stejně tak důležité jako odpočinek v teplém a příjemném prostředí. Díky tomu se bourají bariéry mezi těmito skupinami lidí. Za dva roky fungování toho projektu koupilo Oběd pro dalšího více než 2000 lidí z řad studentů, náhodných návštěvníků podniku, štamgastů, seniorů a zaměstnanců (HateFree, 2017).

Dle mého názoru je možnost prodeje street-paperu v ulicích příležitostí pro všechny, kteří chtějí se svojí nepříznivou sociální situací něco dělat a to okamžitě. Pro tyto osoby je až životně důležité, že mohou téměř okamžitě začít pracovat a tím pádem si vydělat i na základní hygienické potřeby, mají možnost si dát sprchu, vyspat se v suchu a teple a koupit si pořádné jídlo. Tyto věci jsou pro většinu z nás samozřejmostí a nedokážeme si představit bez nich každodenně fungovat. Pokud si toto všechno budou moci dopřát i prodejci časopisu, určitě budou více motivovaní ke změně své situace, což je přesně to, o co se Nový Prostor snaží. Tito lidé nepřemýšlí do budoucna, často přežívají ze dne na den, proto si myslím, že tuto službu využívají právě proto, že jim nenabízí analýzu jejich situace, rady a doporučení, ale podává jim pomocnou ruku, kterou tak nutně potřebují.

EMPIRICKÁ ČÁST

5. Metodologie výzkumu

Teoretická část práce byla zaměřena na objasnění základních pojmů, k nimž se vztahuje můj výzkum. Následující část je věnována výzkumu samotnému.

V následujících podkapitolách popisují výzkumné metody, otázky, cíle a metody sběru dat, které jsem si s ohledem na výzkumný problém zvolila.

5.1. Kvalitativní přístup

Rozhodla jsem se, že svoji práci pojmu formou kvalitativního výzkumu, díky kterému jsem měla možnost hlouběji proniknout do zkoumané problematiky a vytvořit si tak o ní ucelenou představu. Dalším důvodem mého výběru byl fakt, že se jedná o proces, kdy jsou zkoumány jevy a problémy v jejich autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz o těchto jevech, lépe porozumět jejich podstatě a zaměřit pozornost na detailní popis respondentů na danou problematiku. Kvalitativní výzkum bývá často používán pro zkoumání sociální reality, týká se tedy života lidí a jejich chápání a prožívání zkoumané problematiky.

Disman (1998) definuje kvalitativní přístup jako nenumerné šetření s cílem interpretovat sociální realitu a odkrýt tak význam, který je přikládán sdělovaným informacím. Podle Strausse a Corbinové (1999) se kvalitativní přístup využívá k odhalení a porozumění podstaty jevů, o kterých toho moc nevíme, případně k získání nových názorů na jevy, o kterých už něco víme.

Velkou roli v kvalitativním výzkumu hraje subjektivita, protože analýza a interpretace získaných dat plně závisí na výzkumníkovi. Díky tomu mohou být stejná data vyložena odlišnými způsoby, což je ale považováno za přínos pro pochopení zkoumané problematiky (Švaříček, Šed'ová, & kol., 2014).

5.2. Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkumný problém vychází z teoretických poznatků v první části práce a vztahuje se ke kvalitě života prodejců časopisu Nový Prostor. Zkoumaným vzorkem jsou tedy sociálním vyloučením ohrožené osoby, které se rozhodly změnit svoji nastalou životní situaci, a to zapojením do programu Street-paper v rámci Občanského sdružení Nový Prostor.

Z výzkumného problému, který jsem si stanovila, bylo mým cílem zjistit názory jednotlivých prodejců časopisu Nový Prostor na kvalitu vlastního života. Teoretická část práce pojednává o subjektivních faktorech majících vliv na kvalitu života, mezi něž patří především fyzické a psychické zdraví, sociální vztahy a životní prostředí. Čím více oblastí života jedinec hodnotí pozitivně, tím spokojenější je svým životem.

Ve výzkumném šetření se zaměřuji na dimenze života, kterým prodejci přikládají největší význam. Cílem mé práce je zjistit, jestli jsou prodejci časopisu Nový Prostor spokojeni se svým životem, jaké faktory mají na jejich hodnocení vliv a jak mají nastavené životní priority, případně jestli se jejich uspořádání změnilo od doby, kdy začali být ohroženi sociálním vyloučením. Pozornosti neujdou ani jejich životní příběhy a zlomové okamžiky, které je přivedly na ulici. Mimo to se zabývám i jejich orientací na budoucnost, případnou snahou o kvalitnější život a vlivem prodeje časopisu Nový Prostor na kvalitu prodejceva života.

5.3. Výzkumné otázky

Vhodně zvolené otázky jsou jádrem každého výzkumné projektu. Při jejich formulaci jsem se inspirovala radami, které ve své publikaci uvádí Švaříček a Šed'ová (2014). Otázky jsem volila takovým způsobem, abych byla schopná popsat zkoumaný jev tak, jak jej vnímají respondenti.

Základní výzkumná otázka vedla k tomu, abych zjistila, jak prodejci časopisu Nový Prostor vnímají vlastní život. Specifické výzkumné otázky směřovaly k faktorům, které na subjektivní vnímání kvality vlastního života mají vliv, a jestli je mezi nimi i participace na prodeji časopisu. Moje další otázky se zaměřovaly na situaci před prodejem časopisu a orientaci na budoucnost za případným kvalitnějším životem.

ZVO: Jak prodejci časopisu Nový Prostor subjektivně vnímají kvalitu vlastního života?

- SVO1: Jak tito lidé vnímali kvalitu svého života před zapojením do projektu Street-paper?
- SVO2: Jaký vliv má prodej časopisu Nový Prostor na vnímání kvality života těchto osob?
- SVO3: Jaké další faktory ovlivňují vnímání kvality života prodejců časopisu Nový Prostor?
- SVO4: Jaké mají tyto osoby představy o budoucnosti?

5.4. Metody sběru dat

Potřebná data pro svůj výzkum jsem se rozhodla získat pomocí hloubkových polostrukturovaných rozhovorů, které jsou nejčastěji užívanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu (Švaříček, Šedřová, & kol., 2014).

Rozhovor je seznam předem připravených témat a otázek, které je potřeba prodiskutovat (Hendl, 2005). Moje schéma rozhovoru bylo členěno na čtyři hlavní části tak, aby byly zodpovězeny specifické výzkumné otázky. Každá tato část obsahovala výčet tazatelských otázek a jejich seznam je uveden v příloze mé práce.

Při tvorbě schématu rozhovoru jsem vycházela z výzkumných otázek, které jsem si stanovila a také jsem se nechala volně inspirovat otázkami z dotazníků SQUALA (Subjective Quality of Life Analysis) a Mansa (Manchester Short Assessment of Quality of Life), které měří právě subjektivně vnímanou kvalitu života respondentů.

Výhodou polostrukturovaných rozhovorů je flexibilita pořadí jednotlivých otázek, jak tvrdí Miovský (2006). Přesně toho jsem při realizaci rozhovorů využila a pořadí otázek a jejich přesnou formulaci jsem uzpůsobovala konkrétním situacím. Během rozhovorů jsem pokládala i další doplňující otázky k tématům, která jsme právě diskutovali. Sami respondenti měli dostatek prostoru k tomu, aby vyjádřili vlastní myšlenky, díky čemuž jsme prodiskutovali i témata, která nebyla zahrnuta ve schématu rozhovoru a zajistila jsem tak mnoho cenných informací.

5.5. Výběr výzkumného souboru

Jak jistě vyplývá už z názvu práce, klíčovými respondenty pro můj výzkum se stali prodejci časopisu Nový Prostor. Při výběru výzkumného vzorku jsem si stanovila dvě kritéria a to, aby respondenti nebyli ve zkušební době prodeje časopisu Nový Prostor a zároveň, aby prodávali časopis po dobu delší jak jeden rok. Toto kritérium jsem si zvolila z toho důvodu, aby mohli sami zhodnotit, jestli právě prodej tohoto časopisu měl nějaký vliv na jejich život a jeho kvalitu. Podle mého názoru se jedná o dostatečně dlouhou dobu na to, aby mohla ovlivnit život prodejců. Reálná doba prodeje časopisu byla nakonec skoro u všech respondentů ještě delší.

V neposlední řadě jsem chtěla, aby byl můj výzkum genderově vyvážený, a proto jsem se snažila nalézt stejné množství žen i mužů mezi respondenty. Prodejci časopisu ale převažují mezi muži, a tak jsem nakonec do výzkumu zařadila pouze dvě ženy a šest mužů.

K výzkumného souboru jsem se dostala třemi způsoby. Část respondentů jsem si sama vytipovala, protože jsem si od nich časopis už mnohokrát kupovala. Věděla jsem tudíž, že splňují kritérium délky prodeje časopisu a zároveň jsem věděla, že jsou komunikativní a spolupráce s nimi by mohla fungovat. Druhá část respondentů mi byla doporučena mými přáteli, kteří věděli o tématu mé diplomové práce a také si kupovali časopis Nový Prostor. Měli proto své oblíbené prodejce, kteří i dle nich splňovali mnou stanovená kritéria. Třetí část respondentů jsem oslovila na základě metody sněhové koule (Švaříček, Šed'ová, & kol., 2014), kdy jsem dostala tipy na další prodejce od již oslovených respondentů.

5.6. Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumu se účastnilo osm respondentů ve věku 36 – 62 let, z toho šest mužů a dvě ženy. Prodejní místa respondentů se nachází v centrech měst Brna a Prahy. Nyní v krátkosti představím respondenty svého výzkumu a jejich životní příběhy.

1. Alena

Paní Aleně je 36 let a pochází z Brna, kde je i její prodejní místo. Vyrůstala v křesťanské rodině s rodiči a sestrou, která nyní žije se svojí rodinou v Mikulově, v kontaktu však nejsou. Má dva syny ve věku deset a sedm let, kteří ale žijí v péči u svých otců a jejich partnerek. Paní Alena je v současné době vdaná a se svým manželem žije na noclehárně, což se ale v brzké době změní, protože získali obecní byt, do kterého se budou stěhovat. Vystudovala praktickou rodinnou školu, ale nikdy neměla stálé zaměstnání. Časopis Nový Prostor prodává již rok, který prodává ve všední dny a někdy i o víkendu. Občas si přivydělává i nárazovými brigádami. U Nového Prostoru plánuje zůstat.

2. Paní Barbora

Paní Barboře je 46 let, pochází ze Slovenska, ale již několik let žije v Brně, kde je i její prodejní místo. Vyrůstala s rodiči a bratrem v křesťanské rodině, v 18 ti letech se s bratrem odstěhovali do Brna a společně s jeho ženou žili v pronajatém bytě. Když se

bratr se svojí ženou rozváděl, paní Barbora se odstěhovala ke svému otci a jeho druhé ženě. Otec však v roce 2010 zemřel a ona se ocitla na ulici. Paní Barbora je vyučená kuchařka, vždy však vykonávala jen pomocné práce v kuchyni. Časopis Nový Prostor prodává již pátým rokem a plánuje s prodejem pokračovat i nadále, protože díky příjmu z prodeje si může dovolit bydlení na ubytovně. Maminka paní Barbory žije na Slovensku, ale kvůli finanční náročnosti se nenavštěvují, pouze udržují telefonický kontakt stejně tak jako s bratrem, který žije v Praze. Paní Barbora má zkušenosti s tvrdými drogami jako je heroin a kokain, je tomu už ale více jak 20 let a podle jejích slov neměly drogy žádný vliv na to, že skončila na ulici.

3. Pan Cyril

Panu Cyrilovi je 56 let, je svobodný a bezdětný. Vyučil se klempířem a za prací se odstěhoval do Prahy. V roce 2000 se vrátil od rodného Brna a s přestávkami kvůli nárazovým brigádám prodává časopis až doteď. Pan Cyril při práci na stavbách utrpěl mnohá zranění, kvůli kterým má nyní jistá omezení a zdravotní problémy. Právě kvůli dlouhé době léčení a době, kdy byl nezaměstnaný, si pan Cyril udělal dluhy, které bude ještě rok a půl splácet. K tomu mu pomáhá příjem z práce nočního hlídače, kterou vykonává na částečný úvazek. Pan Cyril má v plánu pokračovat s prodejem Nového Prostoru až do doby, kdy splatí své dluhy. Následně by rád odešel do invalidního důchodu.

4. Pan Dalibor

Panu Daliborovi je 62 let, je rozvedený a bezdětný. Pochází z malé vesnice kousek u Brna, kde vyrůstal s rodiči a dvěma bratry v křesťanské rodině. Vyučil se mechanikem a za prací se odstěhoval do Brna, kde se i oženil. Panu Daliborovi se dařilo v pracovním i osobním životě až do doby, kdy podnik, ve kterém pracoval, po revoluci zavřeli a ve stejnou dobu se s ním rozvedla jeho žena. Nastalou situaci těžce nesl, a tak začal ve větší míře holdovat alkoholu. Následně se odstěhoval zpět ke svým rodičům, o které se staral. V tu dobu byl jako nezaměstnaný vedený na úřadu práce. Po smrti rodičů prodal rodinný dům a o utržené peníze se rozdělil se svými bratry. Následně se odstěhoval zpět do Brna, kde byla větší šance najít si zaměstnání a pronajal si byt. Podařilo se mu najít práci na stavbě, ale zaměstnavatel začal mít finanční problémy a svým zaměstnancům přestal vyplácet mzdy, načež pan Dalibor utratil všechny své úspory, a nakonec přišel o práci i

o podnájem a byl nucen jít na ubytovnu, později se ocitl přímo na ulici. Ve svých 55 ti letech se ale rozhodl, že nechce být bezdomovcem, a tak začal s prodejem časopisu, u kterého je nyní již sedmým rokem a plánuje u něj zůstat i nadále. Díky příjmu z prodeje si opět může dovolit bydlení na ubytovně.

5. Pan Emil

Panu Emilovi je 58 let a pochází z Brna, kde vyrůstal s rodiči a mladší sestrou. Pan Emil se vyučil elektrikářem a v 18 ti letech začal pracovat ve svém oboru a byl velmi úspěšný. Následně si dodělal i maturitu a v podniku, ve kterém pracoval, se dostal na vedoucí pozici. Po revoluci ale podnik zavřeli a pan Emil o práci přišel. Rozhodl se, že začne podnikat a založil si vlastní firmu. Dařilo se mu, dokud nepropadl herním automatům a neutratil veškeré úspory. Z tohoto důvodu se s ním rozvedla žena, se kterou má nyní již dospělou dceru a syna. Pan Emil se dostal do dluhů, se kterými mu ale pomohli rodiče. Vrátit se k nim ale nechtěl, takže skončil na ubytovně. Rozhodl se však, že nechce žít jako bezdomovec a začal si aktivně hledat práci. Později se od kamaráda na ubytovně dozvěděl o možnosti prodávat časopis Nový Prostor a nyní jej prodává již třetím rokem. V plánu však má najít si jinou práci, aby si mohl dovolit vlastní bydlení a zase se zařadil do většinové společnosti. Pan Emil by si přál, aby se mohl více vídat se svými dětmi a vnoučaty, a aby na něj byli hrdí, že se dokázal zase postavit na vlastní nohy.

6. Pan František

Panu Františkovi je 49 let a pochází z Brna, kde vyrůstal se svými rodiči. Matka byla alkoholička a často ho bila, v otci měl zastání, ale ten kvůli práci nebyl často doma. Pan František musel brzy začít přispívat do rodinného rozpočtu, a proto nedokončil studium v oboru zámečnicka, kterým se plánoval vyučit. V 18 ti letech odešel z domu a od té doby pracoval brigádně kde se dalo. Jednu dobu skončil na ulici, ale distancoval se od bezdomovců, a tak začal s prodejem časopisu Nový Prostor, u kterého je nyní již druhým rokem a bydlí na ubytovně.

7. Pan Gustav

Panu Gustavovi je 49 let a pochází z Prahy, kde žije na ubytovně. Vyrůstal s matkou a starším bratrem, svého otce nikdy nepoznal. Matka mu zemřela a s bratrem není

v kontaktu. Podle slov pana Gustava je nejspíš opět ve vězení, jako tomu bylo už dřív kvůli krádežím. Pan Gustav má od mala problémy s očima. V době, kdy se jeho stav začal zhoršovat, přišel o práci uklízeče a začal tíhnout k alkoholu, kvůli čemuž si nadělal dluhy. Pan Gustav má pouze základní vzdělání a pobírá invalidní důchod, protože na jedno oko je úplně slepý a na druhé vidí jen částečně. Časopis Nový Prostor prodává již devět let, a tak zvládá splácet dluhy.

8. Hynek

Pan Hynek má 47 let a pochází z Prahy, kde vyrůstal v křesťanské rodině s rodiči, bratrem a sestrou. S rodinou zůstává v telefonickém kontaktu. Pan Hynek se vyučil klempířem a v práci se mu dařilo, dokud v zimě v roce 2006 nespadl z namrzlé střechy. Po pádu byl měsíc v kómatu, učil se znovu chodit a mluvit. Do roka od nehody se s ním rozvedla žena, se kterou má dvě děti. S dětmi se však pravidelně navštěvují. Pan Hynek je v invalidním důchodu, po úraze má problémy se zády a chodí o berli. Časopis prodává od roku 2008, tzn. celých deset let, příležitostně si přivydělává jako noční hlídač a bydlí na ubytovně.

5.7. Vstup do terénu

Do terénu jsem vstupovala s připraveným schématem rozhovoru. Problémy nastaly hned v případě oslovení prvního prodejce, kterého jsem na jeho prodejním místě nenašla. Pomocí webových stránek Nového Prostoru jsem si ověřila, že nezměnil prodejní místo ani pracovní dobu. Bohužel jsem ho však nezastihla ani v jiné dny, a tak jsem oslovila jiné prodejce, kteří byli ochotni mi poskytnout rozhovory. Díky nim jsem následně získala tipy na jejich přátele, kteří však ne všichni byli vhodnými respondenty pro můj výzkum. Poslední dva rozhovory udělala s pražskými prodejci, na které jsem dostal doporučení od kamarádky, která si u nich časopisy pravidelně kupuje.

Délka jednotlivých rozhovorů byla 55 – 75 minut. Šest z osmi rozhovorů probíhalo v Brně, zbylé dva v Praze. Všechny rozhovory se uskutečnily na prodejních místech respondentů. Všem respondentům jsem nabídla pozvání na oběd do restaurace nebo do jakéhokoliv podniku, dle jejich volby. Respondenti ale nesměli opustit své prodejní místo během své pracovní doby a nechtěli mě ani sebe okrádat o volný čas po skončení pracovní

doby, a proto souhlasili s poskytnutím rozhovoru během prodeje. Prostředí tak pro ně bylo známé a příjemné a cítili se dobře.

Úvodní otázky zjišťovaly věk, stav, počet dětí, dosažené vzdělání, místo narození a místo současného bydliště. Následovaly otázky na dětství a životní příběh neboli popis životních okolností a událostí, které předcházely prodeji časopisu. Jednalo se o dobře zvolené otázky, protože se respondenti ve všech případech osmělili a rozpovídali o svém životě. Jedinou výjimkou byla paní Alena, která nechtěla rozebírat svoji rodinnou situaci, nicméně i k tomu mi později sdělila nějaké informace.

Během rozhovorů jsem se snažila mluvit tak, jak běžně mluvím s přáteli a vyhýbala jsem se odborným termínům, kterým by respondenti nemuseli rozumět.

S respondenty jsem si vykala a na konci rozhovorů jsem jim upřímně poděkovala za účast na mém výzkumu. Jako poděkování jsem si od každého z nich navíc koupila časopis a přispěla jsem jim drobnou finanční částkou, za kterou byli velmi vděční.

5.8. Etika výzkumu

V případě každého výzkumu je potřeba se zabývat i etickými otázkami a zásadami chování. Mezi ně patří důvěrnost a anonymita, poučený souhlas a v neposlední řadě také zpřístupnění práce účastníkům výzkum (Švaříček, Šedřová, & kol., 2014).

Na začátku rozhovoru byli všichni respondenti seznámeni s cílem mé práce. Dále jsem požádala o souhlas k zaznamenávání rozhovorů na diktafon kvůli následnému přepisu a analýze rozhovorů. Respondenti byli ujistěni o anonymizaci svých odpovědí, a proto jsem každému přiřadila pseudonym pro zachování anonymity. Všichni se na rozhovorech podíleli dobrovolně a byli informováni o možnosti kdykoliv rozhovor přerušit nebo ukončit, a to z jakéhokoli důvodu. Nikdo této možnosti však nevyužil.

5.9. Analýza získaných dat

Pro analýzu dat jsem se rozhodla použít techniku otevřeného kódování, která spočívá v označování a kategorizaci pojmů pomocí pečlivého studia údajů (Strauss & Corbinová, 1999). Přepsané rozhovory jsem nejprve rozdělila na jednotky, kterým jsem přidělila kódy (slovo, fráze) vystihující jejich význam a odlišující je od ostatních. Tyto kódy musí být zpětně dohledatelné v konkrétních rozhovorech, protože jednotlivé rozhovory obsahují stejné kódy. Během kategorizace jsem pak kódy spojovala podle shodných jevů, na jejichž základě jsem postavila text, který analyzovaná data interpretuje.

Díky technice otevřeného kódování je možné získaná data analyzovat do hloubky a předejít tak možnému přehlédnutí důležitých informací. Analyzovaná data jsou pak uspořádána do schématu, podle kterého je sestaven text, který převypravuje jednotlivé kategorií.

6. Výsledky výzkumného šetření

V následující části práce se budu věnovat samotné interpretaci získaných a analyzovaných dat, díky kterým odpovím na předem stanovené a výše uvedené výzkumné otázky. Odpovědi na ně budou též v závěrečném shrnutí výsledků výzkumného šetření na konci této kapitoly.

6.1. Stejně podmínky jako ideální start

Tuto kapitolu jsem nazvala podle výroku pana Gustava, který ji podle mého názoru přesně vystihuje. Mé úvodní otázky při rozhovorech směřovaly k tomu, abych zjistila, jaké respondenti prožívali dětství a jaké primární spouštěče předcházely tomu, že se ocitli na ulici.

Pouze pan František pochází z dysfunkční rodiny, která mu nenabízela dostatečné zázemí a možnosti a neplnila ochrannou funkci. „(...) matka mě furt mlátila, jednou se mnou dokonce vyrazila dveře, takže se vysypalo sklo a já byl pořezanej. To jsem už byl rozhodnutej, že v osmnácti pudu.“ (pan František). Právě z tohoto důvodu se pan František rozhodl pro odchod z domova v osmnácti letech. Na svoji minulost nevzpomíná rád a matku považuje za důvod toho, že to v životě nedotáhl dál. V otci měl pan František vždy zastání, nicméně ten

kvůli práci nebyl často doma a před matkou ho tak neměl kdo bránit. Odchod z domova byl sice jeho vlastní volbou, nicméně podle svých slov neměl na vybranou.

Zbývají respondenti, včetně pana Gustava, který poznal pouze jednoho rodiče, uvádějí, že na dětství mají pěkné vzpomínky a odmítají možnost, že by právě zážitky a zkušenosti z dětství mohly mít jakoukoliv souvislost s jejich současnou situací. Paní Barbora to potvrzuje slovy: „*Já som sa odstěhovala rýchlo, ale s rodičmi mi bolo dobre. Vždycky na nás boli moc hodní a mali nás radi, ikdyž už pak boli vlastne rozišli. Hrozně ráda som bola v detsve*“. Respondenti se v dětství u svých rodičů setkali s návykovými látkami jako jsou cigarety a alkohol, ale vždy v přiměřené míře. Paní Barbora získala i osobní zkušenost s tvrdými drogami jako je heroin a kokain. „*Bol mi ponuknutý i pervitin, ale do už som sa nedala. Potkala som sa s drogami dost, ale je tomu vyšej ako 20 let.*“ (paní Barbora). Vzhledem k tomu, že paní Barbora se na ulici ocitla v roce 2010, souhlasím s jejím tvrzením, že v jejím případě nebyly návykové látky faktorem, který by na to měl vliv.

Paní Alena byla jedinou respondentkou, která se odmítala bavit o svém dětství a životních zkušenostech. Tak jako ostatní však odmítla jakýkoliv negativní vliv své rodiny na vlastní situaci. Podle svých slov měla normální dětství jako každý v té době a doma s rodinou byla šťastná a spokojená.

Ostatní respondenti byli schopni si vzpomenout na jeden či více zlomových okamžiků, které zapříčinily jejich sociální vyloučení. Paní Barbora uvedla smrt svého otce, u kterého žila. Společně s ním ale žila také s jeho druhou ženou a po smrti otce byla nucena z bytu odejít. Ze dne na den se tak ocitla na ulici. „*(...) no a on bol podruhé ženatý a jak umřel, tak všechno vzala ta jeho žena. Takže druhý den som išla aj já.*“ (paní Barbora).

Pan Cyril a pan Hynek mi vyprávěli jiný příběh. Oba dva byli výdělečně činní až do doby, kdy se jim stal pracovní úraz s trvalými následky. Pan Cyril se dostal do dluhů kvůli dlouhé době rekonvalescence a přes svoje zdravotní omezení si už nebyl schopen sehnat práci, která by pokryla splátky a běžné výdaje. Pan Hynek se sice nedostal do dluhů, ale rozvedla se s ním manželka, protože celou situaci nezvládla. Oba dva nezávisle na sobě použili při rozhovoru tuto větu: „*holt jsem byl ve špatný čas na špatném místě.*“ Pan Cyril i pan Hynek spekovali o tom, jestli za jejich zranění mohla nešťastná náhoda nebo snad osud. Oba dva ale došli k závěru, že se to mohlo stát komukoliv jinému a nikdo za to nenese vinu.

O shodě nešťastných událostí mluvili i pan Dalibor a pan Emil. Oba dva byli úspěšnými pracovníky v podnicích, které však byly po revoluci zavřeny. Pro pana Dalibora se jednalo o zlomový okamžik, protože ve stejnou dobu procházel rozvodovým řízením se svojí manželkou. Nastalou situaci psychicky nezvládal a propadl alkoholu. I přesto, že tyto okolnosti přímo

nepředcházely sociálnímu vyloučení pana Dalibora, on je považuje za zlomové ve svém životě. „Bylo toho na mě moc, tak sem se vrátil k našim. Ti byli rádi, protože už byli staří a já se o ně staral. Všecko fungovalo asi 10 let. Pak jak umřeli, tak sme prodali barák a já měl zase peníze... a i práci jsem si zas našel. Ale moc sem utrácel no, myslel jsem si kdoví co a bum, neměl sem nic a byl sem na ulici. O manželku sem přišel, nikoho sem neměl. Tenkrát to mělo bejt celý jinak.“ (pan Dalibor). Pan Emil na rozdíl od pana Dalibora začal sám podnikat a byl velmi úspěšný, a to až do doby, kdy propadl herním automatům, kvůli kterým začal utrácet značnou část rodinných financí, v důsledku čehož ho opustila manželka. Pan Dalibor tak přišel o veškeré úspory a dostal se do dluhů. Měl však štěstí, že se mohl obrátit na rodiče, útočiště u nich ale nehledal. „Naši za mě ty dluhy zatáhli, byli skvělí. Ale jít sem k nim nechtěl, nemoh sem. To by bylo blbý. Ještě blbější asi bylo jít na ubytovnu, ale tak co no. Stalo se. Nějak se to sešlo a bylo to.“ (pan Emil).

Výdělečně činný byl také pan Gustav, který od narození trpěl oční vadou. Toto omezení však nebránilo v tom, aby si našel zaměstnání jako uklízeč. Postupem času se ale jeho stav začal zhoršovat a on o zaměstnání přišel. „Problémy s očima jsem měl od mala, ale nějak se to dalo. Vždycky jsem věděl, že to asi nedotáhnu kdoví jak daleko. Nikdy mi nevadilo pracovat rukama, však práce jako práce. I uklízení někdo dělat musí. Ale slepý uklízeč? To je špatný. Myslel jsem si, že víc už ztratit nemůžu, tak jsem začal pít no, ... ale mýlil sem se.“ (Pan Gustav). Pak Gustav se kvůli nezaměstnanosti a nadměrné konzumaci alkoholu dostal do dluhů, které splácí i v současné době.

V úvodní části rozhovoru, kdy měli respondenti otevřeně mluvit o své minulosti, nejčastěji zaznívala slova jako *náhoda*, *smůla* a *nešťastná událost*. Těmito výrazy zpětně hodnotili události ve svých životních příbězích. Od pana Gustava také zaznělo slovo *nespravedlnost*, které použil v souvislosti se svým zdravotním stavem, se kterým se narodil. „Já bych pracovat chtěl, spousta z nás tady v Prostoru chce. Ale hodně z nás nemůže. Někdo si za to může sám, že skončil na ulici. Dobře, jako já jsem taky chlastal. Ale ty oči, ty sem si nevybral. Ideálem v životě by bylo, kdyby měli všichni stejný podmínky a pak už by to bylo na nich, jak s tím naloží.“ (Pan Gustav). Pan Gustav hodnotí nespravedlivě svůj handicap, který jej limituje při hledání zaměstnání. Je si však vědom i dalších okolností, které směřovaly k jeho sociálnímu vyloučení a přistupuje k nim zodpovědně.

Kromě pana Františka měli respondenti mého výzkumu šťastné a spokojené dětství. Depresi a pocit méněcennosti začali pociťovat ve chvílích, kdy přišli o zaměstnání a zázemí, tudíž nevěděli, kde hledat útočiště. Výjimkou je opět pan František, který právě odchod

z domova zpětně hodnotí jako to nejlepší možné rozhodnutí, které mohl udělat. Je však potřeba zmínit, že rozhodnutí pana Františka bylo velmi riskantní a přímo ho ohrožovalo sociálním vyloučením, protože na život nebyl zcela připravený, během dětství nezískal pracovní návyky a nesetkal se s chováním, které by pro něj bylo vzorovým. Podle Hradecké a Hradeckého (1996) pochází až 90 % bezdomovců z podobných rodin jako byla ta, ve které vyrůstal pan František. Také podle Muñoze (2005) jsou zkušenosti z dětství hlavním faktorem, který zapříčiňuje sociální vyloučení jedince. V případě účastníků mého výzkumu tomu tak bylo pouze v případě jednoho respondenta, který kvůli špatnému rodinnému zázemí získal jen základní vzdělání. Právě důležitost vzdělání vyzdvihuje Matoušek (2005) v souvislosti s rodinným zázemím a vývojem osobnosti člověka, a přesně toho se panu Františkovi nedostalo. Mezi sociálně vyloučenými převažuje větší podíl těch, kteří dosáhli nižšího vzdělání (Mareš, 1996). Můj respondent se ale rozhodl investovat čas a úsilí k tomu, aby jeho život nesměřoval k chudobě.

V teoretické části práce se zmiňuji také o osobních faktorech (Hradecká & Hradecký, 1996), mezi něž patří vysoký věk, neschopnost sebeobsluhy, tělesná onemocnění či omezení, invalidita, alkoholismus a jiné závislosti. Z výsledků výzkumného šetření vyplývá, že právě osobní faktory jsou důvodem sociálního vyloučení u pěti mých respondentů. Značný vliv zde ale hrají také materiální faktory (tamtéž) jako je ztráta zaměstnání, výdaje na živobytí převyšující příjmy, dluhy a nejisté bydlení, případně jeho ztráta, které kromě již zmíněných pěti respondentů ovlivnily životy dalších dvou.

6.2. Nový Prostor jako druhá šance

Respondenti mého výzkumného šetření se až na jednu výjimku shodují na pozitivním hodnocení svého dětství. Podstatně hůře pak hodnotí vlastní život bezprostředně před zapojením do projektu Street-paper v rámci Občanského sdružení Nový Prostor. Všichni respondenti v současné době bydlí na ubytovně nebo noclehárně, nicméně tomu tak nebylo po celou dobu. Část z nich se doslova ocitla na ulici mezi bezdomovci a byla nucena žebrať, aby přežila. Životu na ulici Vás ale nikdo předem nenaučí, nepřipraví Vás na něj. Pan Dalibor to komentuje slovy: „(...) *no oni si jako ti bezdomovci mezi sebe hned každýho nepustěj. Ale tak byl jsem v pohodě, oni taky, tak jsme se bavili. No řekli mi třeba o Armádě spásy, to by mě jako předtím nenapadlo, žejo. Věděl sem, že to jako je, ale že bych tam měl já jen tak jít? No to ne, to mi třeba ukázali.*“ Podle slov pana Dalibora je komunita bezdomovců uzavřená a s přílišným nadšením nepřijímá nové členy. Jemu se však podařilo s nimi navázat kontakt, za který byl vděčný, jelikož mu poskytli cenné rady a on tak mohl kopírovat jejich chování. Z rozhovorů

vyplývá, že i krátký čas strávený mezi bezdomovci respondentům stačil k tomu, aby si uvědomili svoji životní situaci a zhodnotili své možnosti, což hodnotím velmi pozitivně. V teoretické části práci se zmiňuji o délce pobytu na ulici, která hraje zásadní roli při reintegraci do většinové společnosti (Muñoz a kol., 2005). Díky tomu, že se respondenti mého výzkumného šetření rozhodli jednat rychle, značně tak snížili možné riziko bezdomovectví, kterým byli ohroženi. Pro zbylé respondenty, kteří se přímo na ulici neocitli, byl i pohled na bezdomovce dostatečně motivující k tomu, aby se snažili zapojit na pracovní trh. I oni však byli ohroženi potenciálním bezdomovectvím, které se nejčastěji týká osob se zdravotními omezeními, nezaměstnaných a seniorů (Keller, 2011), jak uvádím v teoretické části práce. Pan Emil se přímo mezi bezdomovci neocitnul, nicméně se s nimi v centru Brna setkával a setkává každý den. Při pohledu na ně si uvědomil, že nechce dopadnout jako oni a začal si proto aktivně hledat práci. *„Je to smutnej pohled, ale nechci taky tak skončit. Nechcu, aby mnou lidi opovrhovali. A myslim, že mám na víc, než abych tady ležel na lavce vožralej a poblitej, to ne. (pan Emil).*

Všichni respondenti bez výjimky dávali během rozhovorů důrazně najevo, že se od bezdomovců distancují a neztotožňují se s nimi. I přesto, že nemají vlastní bydlení a využívají nocleháren či ubytoven, nepovažují se za bezdomovce. Hlavní rozdíl uvádí právě ve snaze o znovuzapojení se do většinové společnosti, kterou bezdomovci, kteří jen žebrají na ulicích, nemají. Účastníci mého výzkumu jednotně vypověděli, že si dokázali uvědomit vlastní situaci a chtěli se vyhnout tomu, aby spadli na úplné dno, ze kterého by se už nikdy nedostali. Právě v tom jim pomohl prodej časopisu Nový Prostor. Opět ale museli vynaložit vlastní úsilí a projevit iniciativu, aby se k prodeji dostali. Velmi kladně komentovali rychlost při zapojení se mezi prodejce. Paní Alena to vnímala takto: *„(...) a ta prodleva, ta je nejhorší. Když jdete do agentury, tam vám něco naslibují a pak čekáte, jestli se někdo vůbec ozve. Většinou si tam teda musíte sama chodit a pořád se ptát. A různý pohovory a tak, nemusí to vyjít, protože se jim nemusíte líbit že jo. Ale u Prostoru je to tak, že kdo chce, ten může a hned. To je skvělý.“* Prodleva mezi odhodláním změnit svůj život a okamžikem, kdy skutečně dostanete možnost pro to něco udělat, je v tomto případě zásadní. Pokud se bezdomovci rozhodnou, že chtějí změnit svůj způsob života, ale nedostanou k tomu okamžitou příležitost, je velmi pravděpodobné, že nabytá motivace je velmi brzy opustí a oni už se o změnu nikdy pokoušet nebudou. Motivaci ale mohou ztratit i v průběhu procesu reintegrace do společnosti, který dosahuje výsledků až po delší době (Schwarzová, 2005).

Zapojení do projektu Street-paper vnímají všichni respondenti jako druhou šanci, kterou v životě dostali a hodlají jí plně využít. *„(...) pět let to už je co prodávám a som velmi vděčná*

a šťastná za to.“ (paní Barbora). Možnost prodávat časopis pro ně znamená velkou příležitost, díky které se mohou opět odrazit ode dna a zapojit se do většinové společnosti. Díky Novému Prostoru se opět stávají výdělečně činnými a zodpovědnými za svůj život, což je činí šťastnými. S tím souvisí také fakt, že se opět cítí jako právoplatní členové společnosti, kteří zvládají platit své účty a nemusí se za sebe stydět, naopak jsou na sebe pyšní, za to, co dokázali.

Je třeba zdůraznit, že ani Nový Prostor nezaručuje rychlý zisk pro každého. Možnost přivýdělku je okamžitá, v řádu dní, nicméně prodejní proces už závisí na každém jednotlivém prodejci a velkou roli zde hraje lidský faktor. „*Kamelota musí bejt slyšet, jinak nemá šanci přežít.*“ (Pan Cyril). Každý prodejce má své tipy a triky, kterými se snaží získat nové zákazníky. Někteří se snaží vyvolávat, co nové číslo časopisu nabízí, jiní zase jen tiše stojí, snaží se s kolemjdoucími navázat oční kontakt a čekají, až je potenciální zákazníci osloví sami. V každém případě se respondenti shodují, že vystřídali spoustu prodejních taktik, než si našli tu, která jim nejvíce vyhovuje. Také jednotně souhlasí s tím, že prodejce musí být vidět a nesmí působit ostýchavě, jinak mu ani sebevíc frekventované místo nezaručí úspěšný prodej.

Stejně tak jako taktiky vystřídali prodejci i několik prodejních míst, paní Barbora jich vystřídala dokonce pět. Nováčky dostávají na výběr ze seznamu volných lokalit, případně si mohou své prodejní místo vymyslet sami. V ideálním případě takové, které není na soukromém pozemku, protože v opačném případě by bylo potřeba požádat o povolení majitele. Mezi prodejci se proslýchá i o zakletých místech, kde se nedařilo nikdy nikomu, a přitom není nikomu jasné proč. Pan Gustav zmínil pražskou Palmovku a pan Hynek zase stanice metra Prosek a Radlická. „*(...) ale teda já jsem tam nikdy nebyl. Kamarád jo, má rád výzvy, chtěl to zkusit. Lidí spousta, ale prodej žádný. Teď je jen o pár stanic dál a daří se mu, tak nevíme, čím to.*“ (Pan Hynek). Pan Dalibor důrazně nesouhlasil s tím, že by nějaká prodejní místa mohla být špatná nebo dokonce zakletá. Podle jeho názoru je důležitější osobnost člověka, jeho projev a vystupování, protože každý prodavač, ať už prodává cokoli, si musí umět zákazníky získat. „*Myslím, že je to hlavně vo lidech. Nejsou dobrý ani špatný místa, jsou jednom dobrý a špatný prodejci. Jako jasně, někde na kraji města, kde nikdo nechodí, se prodává hůř jak v centru, ale jinak je to vo lidech.*“ (pan Dalibor). Názor pana Dalibora podporuje tvrzení pana Františka, který na první pohled působí velmi pozitivně a optimisticky. Přiznává ale, že i on nemá každý den dobrou náladu, a když takový den přijde a on se na zákazníky neusmívá a nevyzařuje svoji pozitivní energii, jsou tržby daný den o poznání horší. Obecně se dá říct, že prodejní místa v centru měst jsou pro prodej lepší, někdo ale preferuje klidnější lokality v okrajových částech měst. V každém případě lze tvrdit, že pozitivní a příjemní vystupování prodejce je klíčem k úspěchu.

Z výsledků výzkumu vyplývá ještě jeden důležitý faktor, který při prodeji časopisu hraje významnou roli, a tím je vzhled prodejce. Jedná se o účinnou prodejní taktiku nicméně samotní prodejci to tak nevnímají. Vzhled je pro ně důležitý právě proto, že se snaží o zapojení do většinové společnosti a zároveň se chtějí distancovat od bezdomovců, které lze poznat právě podle pro ně typického zevnějšku. Účastníci mého výzkumu shodně vypověděli, že se o sebe snaží pečovat a nosit čisté oblečení, muži také dbají na oholení. Právě díky upravenosti a vystupování získávají spoustu nových zákazníků a udržují si ty, kteří se již stali stálými zákazníky. Paní Alena a pan František během rozhovorů mluvili o sebekritičnosti a o tom, jak se nad svým zevnějškem zamysleli hned od začátku prodeje časopisu. Sami si uvědomili, že kdyby vypadali jako ostatní bezdomovci, špinaví a zapáchající, nikdo by si od nich nevzal časopis, ani kdyby byl zadarmo. Nejde ale jen o snahu prodat co nejvíce časopisů. Respondenti shodně vypověděli, že jde především o jejich vnitřní pocit, který mají, když se na první pohled od svých zákazníků liší pouze tím, že v ruce drží nabízené časopisy. Pan Dalibor dodává, že vzhledem a vystupováním neprezentují jen sami sebe ale hlavně celé Sdružení Nový Prostor. Pan František byl např. už mnohokrát osloven kolemjdoucími s otázkou „co a proč“ vlastně prodává, protože jako bezdomovec nevypadá a on je tak s radostí mohl informovat o své činnosti.

Respondenti z řad prodejců časopisu cítí nejen vděk za možnost prodávat časopis Nový Prostor, ale také jistou sounáležitost s Občanským sdružením. Podle jejich slov se často stává, že dostanou finanční příspěvek od náhodných kolemjdoucích, aniž by si přitom chtěli koupit časopis. Prodejci se je proto snaží informovat o tom, jaký smysl má prodej časopisu a zvyšují tak povědomí širší veřejnosti jak o Novém Prostoru, tak o samotných prodejcích tohoto časopisu. Zároveň také boří předsudky, které spousta lidí o pouličních prodejcích má.

6.3. Odměny a tresty

Účastníci výzkumného šetření nemají zájem na tom, aby jim lidé dávali peníze bez toho, aniž by si přitom zakoupili časopis. Nepopírají však, že mají radost, pokud si zákazník časopis koupí a přidá nějaké peníze navíc. Kromě peněz to také bývají stravenky, jídlo, pití anebo dokonce i oblečení. Paní Alena a Pan Cyril vypověděli, že pochutiny od zákazníků jim přicházejí vhod. V zimním období to bývá především káva nebo čaj, v letních měsících naopak zmrzlina. Paní Barbora dodává, že od stálých zákazníků často dostává sušenky, se kterými v parku krmí holuby.

Pan Gustav ve svém rozhovoru uvedl, že na štědrost zákazníků má vliv hned několik faktorů. Prvním z nich je období výplat, které většinou bývají v polovině měsíce. Pan Gustav vyzoroval, že lidé dávají prodejcům časopisu peníze navíc právě ve druhé polovině měsíce, tedy po výplatě. Jeho tvrzení podpořila i pan Emil a paní Alena. Dalším a velmi důležitým faktorem jsou svátky, protože v období kolem Vánoc a Velikonoc jsou lidé vstřícnější a mají větší tendence dělat dobré skutky než po zbytek roku. Právě na Vánoce dostal pan Gustav od jednoho ze zákazníků smaženého kapra s bramborovým salátem a perníčky. Paní Barbora zase na Velikonoce dostala beránka. Období svátků ale není mezi respondenty v oblibě pouze kvůli štědrosti ze strany zákazníků, ale především kvůli tomu, že jsou mnohem vstřícnější, milejší a usměvavější než je tomu po zbytek roku.

Dalším faktorem je podle pana Hynka lítost. Tu lidé podle jeho slov projevují především v extrémních podmínkách jako jsou chladné zimy a parná léta. Kromě teplých nápojů v zimě nebo zmrzliny v létě dostávají prodejci např. i oblečení. Paní Barbora uvedla, že od nové zákaznice dostala letošní zimu dvě bundy, které však odnesla na centrálu Nové Prostoru, kde si je mohli vzít ti prodejci, kterým zrovna přišly vhod.

Z výzkumu nevyplývá, že by drobné dárky a finance dostávali prodejci pouze od náhodných zákazníků ani výhradně od těch stálých, děje se tomu tak i tak. Kromě materiálních dárek je to i možnost konverzace a navázání nových vztahů a přátelství, které respondenti neopomněli zmínit. Podle jejich slov jsou vděčnější, pokud se u nich zákazník zastaví na kus řeči, než když jim dává peníze navíc, i když samozřejmě ani těmi nepohrdnou. Pan František mi pověděl o jednom ze svých stálých zákazníků, který ho oslovil, když s prodejem časopisu začínal. Tento člověk mu dal obálku s penězi a pozval ho na oběd do restaurace. Od té doby za panem Františkem chodí pravidelně každý měsíc. „*Tehdá mi řekl, že mě chvíli pozoroval, líbil se mu, prej sem byl sympatickejší. Tak proto za mnou přišel, ne že by to dělal se všema. Ale chodí za mnou co měsíc, pokecáme o všem možným, o politice aji třeba. A hrozně mě to povzbudí. Takový lidi mám rád.*“ (pan František).

Právě povzbuzení a motivace jsou pro prodejce časopisu Nový Prostor hnacím motorem a nepřichází jen z řad zákazníků, ale i od samotného Občanského sdružení Nový Prostor. Nejčastěji zmiňovaným benefitem byly „kostely“, což pro prodejce časopisu znamená možnost jít prodávat i v neděli, případně v době svátků, před kostely, které k tomu daly souhlas. Respondenti se shodli na tom, že jsou za tuto možnost rádi, protože díky tomu mají vyšší výdělků, i když za cenu toho, že si ani v neděli od prodeje neodpočinou.

Další odměnou pro prodejce ze strany Nového Prostoru jsou tzv. Obědy pro dalšího. Paní Alena a pan Cyril jich využívají pravidelně a spolu s dalšími prodejci se schází v době

hodinové obědové pauzy. „*Chodíme k Caiplovi no, dostáváme kartičky. Když to lidi kupujou, tak nám to pak můžou rozdat. A chodíme na obědy společně. Máme od jedné do dvou přestávku.* (paní Alena).

Mezi dalšími benefity ze strany Nového Prostoru uvedli brněnští respondenti zvýhodněné jízdné, které už funguje v Praze. V Brně je ve stádiu projednávání, každopádně prodejci doufají, že už brzy bude schváleno, protože by jim značně finančně pomohlo. Novinkou v poslední době byla také možnost očkování proti žloutence, kterou zdarma využila paní Alena i se svým manželem.

Nikdo ale nebývá odměňován jen tak, každý si to musí zasloužit a jinak tomu není ani v případě participantů na projektu Street-paper. Prodejci časopisu Nový Prostor musí dodržovat tzv. Kodex prodejce, který jim např. zakazuje požívat alkohol či jiné návykové látky během prodeje. Dále nesmí být vulgární a musí prodávat pouze na svém prodejním místě a dodržovat svoji prodejní dobu, kterou je možné dohledat na internetu. Ke kontrole dodržování Kodexu slouží monitoring, který zajišťují sociální pracovníci Občanského sdružení Nový Prostor. V případě porušení pravidel Kodexu mohou být prodejci sankciovaní a přesně takovou zkušenost mi popsala paní Barbora: „*Jen jednou za těch pět let, to jsem vlastně odišla v 14:45 a mala som odejít až ve tři. Ale išla mi šalina, tak som si pobalila, ale zrovna došla paní sociální. No tak som nedostala kostol tu nedělu.*“ Paní Barbora porušila Kodex tím, že své prodejní místo opustila dříve, než skončila její prodejní doba. Shodou okolností se tomu tak stalo zrovna v době, když její prodejní místo kontrolovala sociální pracovnice. Jako trest za porušení Kodexu nebylo paní Barboře umožněno jít v neděli prodávat ke kostelu. Vyjádřila se však pozitivně k tomu, že takovéto tresty bývají jednorázového charakteru. Druhý den se sociální pracovnici omluvila, situaci vysvětlila a tím byla celá záležitost uzavřena.

Z výzkumného šetření vyplývá, že respondenti nepovažují Kodex pouze jako prostředek k vynucování pravidel. Překvapivé pro mě bylo zjištění, že jsou za něj do jisté míry rádi, a to právě kvůli pocitu sounáležitosti s Novým Prostorem, který cítí. Svým vzhledem, chováním a jednáním se snaží distancovat od bezdomovců a stejně tak od špatných prodejců, kteří by mohli poškodit dobré jméno Nového Prostoru. Osobní zkušenost s tím má pan František, na jehož prodejním místě dříve prodával jiný prodejce, který však nebyl spolehlivý a kvůli častému porušování Kodexu s ním byl pracovní vztah ukončen. Pan František tak získal jeho prodejní místo, které se nachází na velmi lukrativní pozici, nicméně všichni v okolí měli špatnou zkušenost s jeho předchůdcem. Pan František si tak znovu musel získat důvěru trafikantů v okolí, servírek v nedaleké restauraci, kam může chodit na toaletu, a i majitele supermarketu, ve kterém má nyní povoleno prodávat v případě nepříznivého počasí. „*Nebylo to hned, ale*

musel sem to nějak napravit. Nechtěl sem, aby se na mě ty lidi dívali škaredě, já přece za nic nemoh. Ted' se na sebe všichni usmíváme, vycházíme spolu skvěle a su za to rád“ (pan František).

Respondenti si jsou vědomi toho, že negativní zkušenosti zákazníků vrhají špatné světlo na všechny ostatní prodejce. Právě proto se snaží Kodexem řídit, protože spokojení zákazníci, kteří se k nim vracejí, jsou pro ně nejlepší odměnou.

6.4. Komunita prodejců vs. potřeba vyššího výdělku

Skrze zapojení se do projektu Street-paper si prodejci časopisu vytváří pracovní návyky a obnovují přirozený kontakt se společností, což je hlavním cílem Občanského sdružení Nový Prostor. Sekundárním cílem je pak rozšíření povědomí širší veřejnost o bezdomovectví a lidech ohrožených sociálním vyloučením. Z výzkumného šetření vyplývá, že respondenti cítí vůči Novému Prostoru vděk za možnost znovu se zapojit do většinové společnosti. Současně s vděkem také cítí zodpovědnost nejen vůči Novému Prostoru ale i dalším prodejcům, což je také jedním z důvodů, proč se prodejci snaží dodržovat Kodex.

Smíšené pocity u respondentů vyvolávaly mé otázky ohledně plánů do budoucna v souvislosti s pokračováním v prodejní činnosti. V nejednom případě byl z respondenta patrný ostych, který mi paní Barbora vysvětlila jako vnitřní boj mezi touhou po lepším výdělku zároveň s pocitem jakéhosi závazku vůči Novému Prostoru. Paní Barbora je za možnost prodávat časopis velmi vděčná a podle zpětné vazby ze strany přátel a zákazníků k ní tato práce dokonale pasuje. Ona se vůči Novému Prostoru cítí osobně zavázána a s prodejem proto plánuje pokračovat i nadále, a to i přesto, že výše výdělku pro ni není dostačující. Pan Cyril tvrdí, že do dvou let už ho možná nepotkáme na jeho prodejním místě, na druhou stranu se ale pořád bude potulovat městem a bude chodit navštěvovat jiné prodejce. Pan Dalibor u Nového Prostoru chce zůstat, dokud neodejde do důchodu. Důvodem jsou především jeho přátelé a stálí zákazníci, které nechce zklamat. V případě pana Dalibora hraje roli i vyšší věk, kvůli kterému by si jiné zaměstnání hledat hůře.

Zbylí respondenti si jsou bez výjimky vědomi toho, že prodej časopisu není pouze jejich zaměstnání, ale především se jedná o službu sociální rehabilitace, kdy je jejich snahou osvojit si potřebné dovednosti a znovu se sociálně začlenit. Ve snaze o znovu se zapojení do společnosti jsou prodejci motivováni nepříliš vysokým výdělkem z prodeje časopisu. Respondenti shodně vypověděli, že zisk z prodeje je nízký a častokrát by bez další práce či brigády nebyli schopni pokrýt svoje životní náklady. Proto jsou častokrát nuceni si vedle prodeje časopisu najít ještě

další zaměstnání. Pan Cyril a pan Hynek si přivydělávají prací nočního hlídače na částečný úvazek. Prodej časopisu je prací na plný úvazek, proto jim na další práci nezbyvá moc času ani energie. Příležitostně se snaží si přivydělávat i paní Alena, která k tomu využívá pracovní agentury. Pravidelně se chodí ptát, jestli se v nabídce neobjevila brigáda, která by jí vyhovovala podle jejích časových možností, v současné době se však věnuje pouze prodeji časopisu. Snahu najít si další zaměstnání projevil podle svých slov i pan Gustav, ale vzhledem k jeho zdravotnímu omezení byla jeho snaha neúspěšná.

Dalším zdrojem příjmu pro pana Gustava a pana Hynka je invalidní důchod, který pobírají kvůli svému zdravotnímu stavu. Paní Barbora v současné době čeká na lékařské posudky, díky kterým by invalidního důchodu také ráda dosáhla. Pan Cyril jej plánuje do budoucna, ale prioritní je pro něj splacení dluhů. „*Rád už bych šel do důchodu, ale ještě mám ty dluhy. Víím, že je musím zaplatit, když jsem si je udělal.*“ (Pan Cyril). Pan Cyril stejně tak jako pan Gustav působili velmi zodpovědně v souvislosti s dluhy, které si vlastní vinou nadělali.

Výzkumné šetření ukázalo, že respondenti jsou kvůli nízkým výdělkům z prodeje časopisu nuceni najít si další zaměstnání, případně spoléhají na invalidní důchod, díky kterému zvládají pokrýt své výdaje. I přesto, že je projekt Street-paper považován pouze za sociálně-rehabilitační službu, prodejci z řad respondentů si nedokážou představit, že by ze dne na den s prodejem přestali a šli se věnovat jiné činnosti. Komunitu prodejců považují do jisté míry za svoji druhou rodinu a opouštěli by ji s těžkým srdcem. Stejně tak těžce by se loučili se svými stálými zákazníky, které si za roky prodeje časopisu získali.

6.5. Překážky, se kterými se prodejci potýkají

Všichni respondenti jsou rádi za možnost zapojení se do projektu Street-paper, na druhou stranu ale přiznali, že jim připadá pouze polovina z prodejní ceny časopisu a to není příliš. „*No já si myslím, že to není moc. A navíc některý lidi říkaj, že je to drahý no.*“ (Paní Alena). Paní Alena dodala, že zákazníci často odrazuje od nákupu časopisu jeho vysoká cena. Ona sama to považuje za překážku v prodeji nicméně uznala, že kdyby časopis stál méně, o to menší by byl i zisk z jeho prodeje. S tím souhlasí i pan Cyril, který časopis prodává od roku 2000 a zažil už ledacos. V rozhovoru uvedl, že dřív lidé nakupovali víc, i když netuší čím by to mohlo být. „*Dřív peníze taky nebyly. Platy jsou teď vyšší, ale výdaje taky.*“ (pan Cyril). V každém případě je ale rád, že se zvedla prodejní cena časopisu na 50Kč.

Z výpovědí respondentů jednotně vyplývá, že prodej časopisu je fyzicky, psychicky i časově náročnou záležitostí. Fyzická náročnost spočívá podle slov respondentů v prodeji venku za každého počasí. Paní Barbora a pan Hynek mají na svém prodejním místě stoličku kvůli svým zdravotním omezením. Pan František a pan Cyril zase během prodeje časopisu nachodí i několik kilometrů denně, protože jejich prodejními místy jsou náměstí, kde se mohou volněji pohybovat. I oni ale zmínili fyzickou náročnost této práce.

Psychická náročnost se především odvíjí od stereotypu, který prodejci každý den zažívají. „*Já su rád, když su slyšet. Ale dva týdny říkat to stejný už mi občas taky leze na mozek.*“ (pan Cyril). Prodejní taktika některých prodejců spočívá v tom, aby na sebe upoutali pozornost potenciálních zákazníků. Tuto taktiku vyznává i pan Cyril, který ale dodává, že opakovat dva týdny stejný text, dokud nevyjde další číslo časopisu, je psychicky vyčerpávající. Psychickou náročnost zmínili i pražští prodejci, ale tentokrát v souvislosti s lidským faktorem. Podle slov pana Gustava je v Praze hodně bezdomovců, kteří rádi vyvolávají konflikty. Pan Gustav si snaží všimnout svého, zdržuje se pouze na svém prodejním místě a chová se slušně, nicméně i on se už mnohokrát stal terčem bezdomovců, kteří zřejmě byli pod vlivem alkoholu. Pan Hynek v rozhovoru popisoval podobné zkušenosti. Nejhorší podle jeho slov bývají páteční večery, a to i přesto, že pan Hynek končí s prodejem kolem šesté hodiny odpolední. Už v tu dobu lze v Praze potkat spoustu podnapilých výtržníků, kteří však naštěstí zůstávají jen u slovního napadení nikoli u fyzického. Brněnské prodejce paní Alena a paní Barbora dosud nezažily setkání podobného charakteru jako pražští prodejci. I přesto ale mluvily o strachu, který v ulicích města Brna zažívají ve večerních hodinách. Z toho důvodu končí s prodejem mezi třetí a pátou hodinou odpolední a v případě, že mohou jít v neděli prodávat ke kostelům, vynechávají prodej v době večerních mší.

Velký problém vidí respondenti v kombinaci fyzické a časové náročnosti prodeje časopisu, kvůli které si nejsou schopni najít další stálé zaměstnání. Paní Barbora nabízí časopis na svém prodejním místě každý pracovní den, a to v čase 8:00 – 15:00, často však začíná dříve, než je její standardní pracovní doba. Vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu nepřichází v úvahu, že by zvládla vedle prodeje ještě další zaměstnání. Obdivuhodné je proto pracovní nasazení pana Hynka a pana Cyrila, kteří se vedle prodeje časopisu věnují i práci nočních hlídačů. „*Není to každý den, tak se to dá. Někdy prostě málo spím, ale pak to zase třeba o víkendu doženu.*“ (pan Hynek). Oba dva vykonávají tuto práci příležitostně, ale i tak je to podle jejich slov vyčerpávající. Po skončení prodejní doby jdou na ubytovnu, kde se najedí, vyspí a večer jdou zase do práce. Pan Cyril je skoro o deset let starší jak pan Hynek, ale toto tempo plánuje držet maximálně další dva roky, dokud se nedostane z dluhové pasti.

Zřejmě největší bariérou je podle respondentů zdravotní stav. Shodně tak vypověděli nejenom ti, kteří mají jistá zdravotní omezení, ale i ti, kteří jsou fyzicky a psychicky zcela zdraví. Respondenti se špatným zdravotním stavem uvedli, že se jedná o velkou překážku při hledání nové práce, protože pomocné profese, které by mohli právě tito respondenti vykonávat, často vyžadují dobrý fyzický stav. Paní Barbora např. nevydrží dlouhou dobu stát, proto ji na jejím prodejním místě můžeme vidět sedět na stoličce. Podobně jsou na tom i pan Cyril, pan Gustav, pan František a pan Hynek. Zbylí respondenti se také vyjádřili ke zdravotnímu stavu jako významné bariéře při znovu začleňování do společnosti, a to i přesto, že jejich zdravotní stav je dobrý. Jsou si však vědomi toho, že zdraví máme každý jen jedno a až přestane sloužit, jejich životní situaci to může výrazně zhoršit. Pan Emil to okomentoval takto: „(...) *ale taky už mám svůj věk žejo, zdraví zatím slouží, ale to se všechno může změnit ze dne na den. Nedovedu si to představit. Taky už su někdy unavenej, to je jasný, když tu celej den stojím. Ale že bych už nezvládl ani to stání, no nevím co bych dělal pak.*“ Strach z neznáma a z možné bezmocnosti byl jasně patrný z výpovědí všech respondentů.

V souvislosti se zdravotním omezením jsem si během rozhovorů všimla dalšího faktoru, který má na životy respondentů vliv a tím je blízká osoba. Brněnské prodejkyně paní Alena a paní Barbora bydlí na ubytovnách se svými partnery a nespornou výhodou vidí v tom, že se o náklady na bydlení mají s kým podělit. O poznání hůře je na tom pan Gustav, který působí velmi nedůvěřivě. V jeho případě za to zřejmě můžou špatné zkušenosti s lidmi, a to i ve spojitosti s jeho zdravotním stavem. „*Ty ubytovny v Praze stojí třeba 250Kč za noc, to je hrozný, protože měsíčně jsme na osmi tisících. Dalo by se to stáhnout, kdybych ten pokoj s někým sdílel nebo spal na palandě, ale na té se blbě spí. A stejně, já chci být sám. Už jsem byl okradenej a nechci to zažít zas.*“ (pan Gustav). Pan Gustav má rád své soukromí, a i přesto, že by mohl ušetřit velkou část peněz, kdyby na ubytovně sdílel pokoj s jedním nebo více spolubydlícími, raději zaplatí více peněz za pokoj, který má pouze pro sebe. V rozhovoru nicméně uvedl, že se občas cítí sám a nemá žádnou blízkou osobu, se kterou by mohl sdílet radosti a starosti všedních dní. Stejně tak se vyjádřil i pan Dalibor, který občas lituje toho, že nemá potomky. Je si vědom svého vyššího věku a během rozhovoru projevil obavy ohledně toho, co se s ním stane, až jednou nebude schopný ani prodeje časopisu. „*O manželku sem přišel, děcka nemám, rodiče už taky ne a peníze už vůbec ne. Já se o naše staral, když už nemohli, ale fakt nevím, kdo se postará o mě. Nějakej domov důchodců si nebudu moct dovolit, ani kdybych chtěl. Nevím, kde jednou skončím.*“ (pan Dalibor). Z výpovědi pana Dalibora byl jasně patrný strach z neznámé budoucnosti, a právě absence blízké osoby, ať už manželky či potomka, která by mu byla oporou v těžkých chvílích. Podobně smýšlí i pan Cyril i přesto, že

se celý život považoval za samotáře. Právě kvůli vyššímu věku si začíná uvědomovat, že by se o něj neměl kdo postarat, kdyby už přestal zvládat vlastní sebeobsluhu. Oba dva se ale nakonec snaží celou věc zlehčovat tím, že taková situace ani nemusí nastat. Právě schopnost sebeobsluhy a pohyblivost patří mezi faktory vyjadřující kvalitní život (Hartl & Hartlová, 2000).

Paní Alena a pan Gustav se během rozhovoru zaměřili ještě na jeden důležitý faktor, a to vlastní bydlení. Paní Alena se v blízké době přestěhuje do obecního sociálního bytu, který získala se svým manželem. Dlouhou dobu ale přebývala na ubytovně nebo noclehárně, jako je tomu v případě většiny prodejců časopisu Nový Prostor. Paní Alena zdůrazňuje absenci jakéhokoliv soukromí, což je společně s cenou největší nevýhodou těchto typů ubytování. Sama by nezvládla uhradit výdaje za byt, ale s manželem se o ně podělí. Na druhou stranu ale nebudou pryč o moc vyšší jak výdaje za noclehárnu nebo ubytovnu. Vysoké výdaje za ubytovnu zmínil i pan Gustav, jehož invalidní důchod třetího stupně skoro celý připadne na ubytování. Jak už jsem zmínila, pan Gustav by mohl ušetřit, kdyby pokoj sdílel s více spolubydlícími, ale on preferuje vlastní soukromí. Už tak je podle jeho slov jeho pokoj velmi malý a stěny ubytovny velmi tenké, takže úplný klid se mu nedostává ani ve vlastním pokoji. Východiskem by pro pana Gustava bylo vlastní bydlení, které by jednou chtěl mít. *„Se sociálníma bytama je to špatný, přemýšlím spíš o komerčním bydlení třeba s nějakým kamarádem. Ale přemýšlím realisticky, šance je malá. Zaprvé nemám toho kamaráda, se kterým bych bydlet šel. Ale co je horší, nedokázal bych zaplatit kauci. A na dobrý slovo nikdo byt zadluženému invalidovi nedá.“* (pan Gustav). Pan Gustav se tak zmítá v začarovaném kruhu, a to kvůli špatné bytové politice našeho státu, jejímž cílem by měla být právě ochrana před sociálním vyloučením (MMR, 2017). Pan Gustav nemůže získat obecní byt kvůli svým dluhům a exekucím a schválení žádosti o sociální byt je také běh na dlouhou trať, který může trvat i několik let a ve finále panu Gustavovi nemusí být žádný byt přidělen. Jeho jedinou možností by v tuto chvíli byl pronájem bytu, ale i kdyby si k sobě našel nějakého spolubydlícího, nezvládl by uhradit kauci, která bývá ve výši jednoho až tří měsíčních nájmů. Pan Gustav se okrajově zmínil i o možnosti přestěhování se do jiného města, kde by náklady na bydlení byly nižší nicméně by podle jeho úvah mohly být nižší i příjmy z prodeje časopisu. Především se ale zatím necítí dostatečně připravený na tak zásadní životní změnu.

Z výzkumného šetření vyplývá, že respondenti se potýkají s každodenními starostmi jako je tomu i v případě většinové společnosti. Mezi tyto starosti patří únava, nedostatek času,

finanční nejistota a špatný zdravotní stav. Všechny tyto faktory ještě umocňuje absence blízké osoby, se kterou by je respondenti mohli sdílet.

6.6. Volný čas a výhody života ve velkoměstě

Absence blízké osoby není pro respondenty zásadní pouze kvůli sdílení nákladů na živobytí, ale i ve spojitosti s radostmi a příjemnými zážitky, o které se nemají s kým podělit. Výjimkou jsou v tomto případě brněnské prodejkyne paní Alena a paní Barbora, které obě žijí se svými partnery, se kterými také tráví volný čas. Paní Alena po skončení své prodejní doby odchází za manželem, se kterým tráví zbytek dne. „*Chodíme hodně na procházky. Ted' jsme se teda věnovali tomu bytu, ale jinak se snažíme být venku. Na noclehárně to ani jinak nejde. Vlastně ted' jak už začne být hezky, tak třeba budeme chodit na přehradu a tak. Do kina bysme taky chtěli, uvidíme, jak bude čas.*“ (paní Alena). Paní Alena tráví volný čas nejčastěji procházkami po okolí, v plánu má i návštěvu kina, ZOO a v létě koupání na přehradě se svými syny. V poslední době se ale s manželem nejvíce věnovali zařizování nového bytu, ve kterém budou brzy bydlet. Podobným způsobem tráví volný čas i paní Barbora. Kromě krátkých procházek po okolí zmínila i odpočinek ve formě sledování televize, poslouchání rádia nebo čtení knih. Její zdravotní stav jí momentálně neumožňuje žádné fyzicky náročnější aktivity.

Televize, rádio a knihy byly nejčastěji zmiňovanými formami odpočinku i mezi zbylými respondenty. Důvodem je pravděpodobně finanční a fyzická nenáročnost těchto aktivit. Pan Cyril má na druhou stranu rád ticho a klid, kdy podle svých slov může vypnout mozek a neposlouchat ani vlastní prodejní nabídku. Mimo jiné jsou mezi respondenty ve velké oblibě procházky po okolí, především v teplejších měsících, ze kterých mají prodejci velkou radost.

Ve spojitosti s teplým počasím se respondenti zmínili i o možnostech, které jim velkoměsta nabízí. Mezi mými respondenty byli pouze brněnští a pražští prodejci časopisu Nový Prostor. Praha a Brno nabízí velké množství kulturního vyžití ve formě festivalů, koncertů, výstav, trhů apod. Tyto akce jsou mezi respondenty ve značné oblibě. Jedním z možných důvodů je, že na velkém množství těchto událostí není nutné platit vstupné ale pouze vlastní útratu, kterou se respondenti snaží minimalizovat. Pan Dalibor se například zmínil o Velikonocích a Zeleném čtvrtku, kdy se v hospodách točí zelené pivo. „*Vloni mě dokonce někdo na zelený pozval, to bylo fajn. Hodně lidí je v zeleném, jsou to blázni, ale mám takový šílenosti rád (smích).*“ (pan Dalibor). Panu Daliborovi se dokonce dostalo pozvání na zelené pivo. Pražští prodejci se v letních měsících rádi chodí procházet po Náplavce, kde se také konají

různé festivaly a trhy. Podle slov pana Hynka není nic lepšího, než si sednout a užívat si sluníčka, zatímco jeho pes prohání holuby a labutě na břehu Vltavy. Respondenti pan Cyril a pan František dávají přednost vánočním trhům, kdy si po práci rádi zajdou na svařák, který během své prodejní doby pít nemohou. Pan František dodává: „*Mám rád lidi, tu práci dělám, abych byl v kontaktu s lidma. Vánoční trhy jsou nejlepší, všichni jsou takový dojatí, furt se někde něco děje, spousta hlasů a smíchu, to mám rád.*“ Kromě pana Františka se i další prodejci zmínili o tom, že s prodejem časopisu jsou spokojeni především proto, že jsou v kontaktu s lidmi, a to především v období svátků, festivalů, trhů a dalších akcí. I na těchto veřejných událostech je možné prodávat časopis Nový Prostor, ale jak mi prozradil pan František, bývá to svěřeno pouze těm zkušenějším. On ale stejně preferuje navštěvovat tyto akce jako zákazník ve svém volném čase, kdy si je může lépe užít, protože už neřeší, kolik časopisů by měl ten den ještě prodat.

Kulturního vyžití, které města nabízí, mohou respondenti využívat sami, s přáteli nebo společně s dalšími prodejci časopisu. Občanské sdružení Nový Prostor organizuje hromadné akce jako např. návštěva Muzejní noci. Té se v loňském roce v Brně zúčastnila paní Alena, paní Barbora, pan Cyril i pan František společně s dalšími asi patnácti prodejci. Podle paní Aleny šlo o skvělou akci, kdy se mohli s přáteli sejít za jiných podmínek, než jak je tomu obvykle při obědové pauze. Všichni respondenti hodnotili akci za velmi povedenou a v letošním roce, pokud zdraví a počasí dovolí, se plánují zúčastnit znovu.

Velmi zajímavě hodnotím zjištění, kdy si respondenti uvědomili výhody života ve velkoměstě, které jim nabízí široké možnosti trávení volného času. Vedle toho nabízí velkoměsta svým prodejcům ještě další výhody, o kterých se zmínili pan František a pan Cyril. Touto výhodou jsou skupiny obyvatel, které jsou pro velkoměsta typické. Pan František mluvil o studentech, kteří tvoří značnou část jeho náhodných zákazníků. Během školního roku je poznat nárůst studentů, kteří využívají prodejní místo pana Františka, které je významným dopravním uzlem města. Pan Cyril naopak zmínil cizince, kteří zase v jeho případě znamenají značný zisk. V tomto případě by se dalo spekulovat o tom, jestli mají s prodejem street-paperu zkušenosti z ciziny nebo jej zakoupili pouze ze zvědavosti. Důvody mohou být různé, v každém případě je pan Cyril za cizince v Brně velmi vděčný. V neposlední řadě zmínili respondenti také dopravu a dostupnost služeb, které jsou v Brně a v Praze na dobré úrovni.

Z výsledků výzkumného šetření lze soudit, že respondenti volí finančně a fyzicky nenáročné aktivity jako formu odpočinku, nicméně jsou vděční za možnosti, které jim život ve velkoměstech nabízí. Oproti většinové společnosti je jejich spektrum zájmů mnohem užší.

Nebývalo tomu tak ale vždy. Někteří respondenti vypověděli, že se v mládí aktivně věnovali sportu, ostatní alespoň rekreačně. Respondenti si uvědomují důležitost zdravého pohybu, i když v současné době je tomu tak pouze formou procházek v přírodě.

6.7. Optimismus jako hlavní zbraň

Z výpovědí účastníků mého výzkumného šetření byla znát jedna důležitá vlastnost, kterou je skromnost. V případě paní Aleny by se dalo mluvit o obětavosti, která je typická pro většinu maminek. Ona, jakožto matka dvou synů, se staví na druhé místo, a to první podle jejich slov budou v jejím životě vždy zaujímat její děti. Podobně hovořil i pan Emil, který už má děti dospělé, ale rád by s nimi a se svými vnoučaty trávil více času. Podle pana Emila je důležité, že se dokázal postavit na vlastní nohy, a tak není hanbou pro svoji rodinu. Zdrcující by pro něj bylo, kdyby se za něj jeho příbuzní museli stydět. Naopak on pociťuje hrdost, že se dokázal odrazit ode dna a touží po tom, aby ji cítili i jeho příbuzní.

Na otázku ohledně životních priorit mi respondenti odpovídali různě. Pro paní Alenu to byli samozřejmě její synové, pro paní Barbora zase její maminka. Ženy jsou obecně považovány za citlivější než muži, ale i respondenti z řad mužského pohlaví vypověděli, že jsou pro ně velmi důležité blízké osoby, pokud nějaké takové mají. Pro pana Hynka je pak nejbližší jeho pes. Hned druhou příčku v žebříčku hodnot zaujaly peníze a bydlení, na čemž se shodli bez výjimky všichni respondenti. Touha po vlastním bydlení a soukromí je uspokojena pouze v případě paní Aleny, která se v blízké době bude stěhovat do obecního bytu se svým manželem. *„Je to jak splněnej sen, blýská se nám na lepší časy.“ (paní Alena).* Zbylí respondenti bydlí buď na ubytovně nebo noclehárně, sdílí pokoje s cizími lidmi a o vlastním soukromí si nechávají pouze zdát. Vlastní bydlení a soukromí považují všichni respondenti bez výjimky za cíl, kterého by jednou chtěli dosáhnout. S úsměvem ale dodávají, že s největší pravděpodobností zůstane vlastní bydlení pouze jejich snem, který si nikdy nedokáží splnit. Je tomu tak, jak vypověděl pan Gustav, problém je především v penězích, kterých prodejci časopisu Nový Prostor nemají nazbyt. Pan Cyril v rozhovoru uvedl, že se toho v jeho životě mnoho nezměnilo. Dříve se velmi honil za penězi a jezdil z práce do práce. Se smíchem dodává, že je tomu tak i v současnosti. Uvědomil si ale, že na světě jsou i důležitější věci a patří mezi ně především zdraví. *„Dřív jsem byl mladej a zdravej, všechno bylo snažší. Ted' su starej a su po těch úrazech. Jako bez peněz to nejde, ať si každěj říká, co chce. Ale k těm penězům se zase nedostanete bez zdraví. Zdraví je hlavní.“ (pan Cyril).* Pan Cyril si v životě vyzkoušel, jaké to je vydělávat peníze jako zdravý člověk i jako člověk se zdravotními omezeními. Díky této

životní zkušenosti tvrdí, že zdraví je v životě každého to nejdůležitější. Jeho názor sdílí i pan Gustav a pan Hynek. Paní Barbora souhlasí částečně, protože za nejdůležitější v životě každého jedince považuje vzdělání. Po krátkém zamyšlení nad svým zdravotním stavem však dodává, že vzdělání v kombinaci s pevným zdravím jsou v jejích očích na prvním místě.

Díky výpovědím respondentů mohu konstatovat, že se jejich životní priority nezměnily a pořád je pro ně nejdůležitější rodina a rodinné zázemí. V každém případě se ale změnil jejich pohled na svět. Díky tomu, že respondenti mého výzkumné šetření v životě zažili, jaké to je ocitnout se na samém dně, dokáží se na každodenní malichernosti jiných lidí dívat s mnohem větším nadhledem. Častokrát se také zmínili o tom, že by rádi pomohli těm, kteří se z toho dna nedokáží sami dostat, bohužel k tomu však nemají prostředky. „*Nabízela jsem tudle práci i mezi bezdomovci, se kterými jsem předtím jakoby žila, ale neměli zájem.*“ (pan Dalibor). Pan Dalibor se setkal s nezájmem ze strany bezdomovců, kterým se pokoušel ukázat cestu, kterou se vydal on sám. Měl tu smůlu, že práci nabízel mezi zjevnými bezdomovci, kteří se vyznačují neschopností případně neochotou systematicky pracovat, která může pramenit z osobnosti člověka (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013). Pan Dalibor v rozhovoru uvedl, že by rád pomáhal lidem na ulici. Je si ale vědom toho, že nejdříve si sám musel zkusit jaké to je, protože dřív, když peníze měl, tak ho ani nenapadlo, že by s nimi mohl někomu pomoci a dát mu tak druhou šanci v životě. „*(...) asi jsem byl moc zahleděnej do sebe, nevím. Každopádně musíte padnout na zadek, abyste dokázali vstát a někomu dalšímu podat tu pomocnou ruku. Jinak kolem nich jen chodíte a říkáte si, že jsou to feťáci a žebráci a ruku jim nepodáte, když vo nich nic nevíte. A vy si to ani zjistit nechcete, proč taky.*“ (pan Dalibor). Panu Daliborovi chybí prostředky, díky kterým by mohl pomáhat těm, které potkal podobný osud jako jeho samotného. Minimálně se ale snaží šířit myšlenku Nového Prostoru a možnost prodeje časopisu doporučuje všem, kteří mají problém sehnat si práci.

Když jsem se respondentů zeptala, jak to zvládají, odpověděli mi, že je to o přístupu. Těžko říct, jestli jsem měla štěstí na respondenty nebo nejsou mezi prodejci časopisu Nový Prostor žádní pesimisté, tak jako tak považují optimismus a víru v lepší zítřky za klíčové pro to, aby zvládli překonávat každodenní překážky, které jim do cesty staví život a někdy i oni sami. Optimismus chápou jako snahu dívat se na věci z té lepší stránky. Respondenti shodně vypověděli, že si v životě užívají maličkostí. Neplánují příliš do budoucna, místo toho se zaměřují na přítomné okamžiky, které si snaží užívat. Během našeho rozhovoru se například paní Barbora začala hlasitě smát při pohledu na kolemjdoucí paní, která venčila psa – pudla. Pro paní Barboru byl pohled na načesaného psa s růžovou mašlí velmi zábavný. A přesně takto

si prý užívá každý den. Pan Hynek zase miluje procházky se svým psem, kterého našel před dvěma lety v parku a od té doby je jeho nerozlučným parťákem.

Vedle optimismu hraje důležitou roli v životech některých respondentů víra. Paní Barbora, pan Hynek a pan Dalibor pochází z křesťanských rodin a k víře inklinují i v současné době. Z rozhovorů s nimi bylo znát, že právě díky víře se v životě byli schopni lépe vyrovnat s různými událostmi a smířit se s nimi, aniž by za ně někoho obviňovali. Každý z respondentů si víru vykládá jinak, paní Barbora se například modlí jen doma, kdežto pan Hynek navštěvuje nedělní mše v kostelech. V každém případě je pro ně víra jakýmsi vztyčným bodem, ke kterému se mohou v těžkých chvílích obracet. Vypověděli také, že se snaží být dobrými lidmi a věří, že se vše děje podle nějakého vyššího principu.

V teoretické části práce je zmínka o přibývajícím věku jako jednom z faktorů, které ovlivňují kvalitu života (Vágnerová, 2007). Obecně by se dalo říci, že čím starší jedinec, tím méně kvalitní život prožívá, spojitost vidím i se zdravotním stavem jedince, který se s přibývajícím věkem zpravidla zhoršuje. Díky rozhovorům s účastníky mého výzkumného šetření s tímto tvrzením ale musím nesouhlasit, protože právě s vyšším věkem a zkušenostmi získali mí respondenti životní nadhled a pozitivní přístup, který společně s humorem praktikují skoro každý den. Zdraví a věk mohou být považovány za podmínky kvalitního života, ale subjektivní prožitky každého člověka zde hrají mnohem důležitější roli.

6.8. Shrnutí výsledků výzkumné šetření

Na tomto místě se nabízí prostor pro zodpovězení výzkumných otázek a shrnutí výsledků mého výzkumu, jehož hlavní myšlenkou byla subjektivně vnímaná kvalita života prodejců časopisu Nový Prostor, se kterými jsem na toto téma udělala rozhovory. Respondenty mého výzkumného šetření bylo šest mužů a dvě ženy ve věku 36 až 62 let, jejichž prodejní místa se nachází v centrech měst Brna a Prahy. Důležitým kritériem při volbě respondentů byla délka prodeje časopisu Nový Prostor, která musela být delší jak jeden rok, a to z toho důvodu, aby bylo schopni zhodnotit případný vliv prodeje časopisu na jejich život.

Jak prodejci časopisu Nový Prostor vnímali kvalitu svého života před zapojením do projektu Street-paper?

Moje první výzkumné otázky se zaměřovaly na dětství a období před prodejem časopisu Nový Prostor. S výjimkou jednoho respondenta všichni shodně vypověděli, že jejich dětství

bylo spokojené a nemělo žádný na vliv na jejich současnou životní situaci. Výjimkou byl pan František, který pochází z dysfunkční rodiny, kde zažíval domácí násilí, a proto byl nucen z domova odejít, když dosáhl plnoletosti. Odchod z domova, aniž by měl jakékoliv jiné útočiště, považuje pan František za nejrozumnější volbu, kterou v té době mohl udělat.

K období těsně před zapojením do projektu Street-paper se všichni respondenti vyjádřili shodně, a to v negativním slova smyslu, protože byli ohroženi bezdomovectvím a někteří z respondentů se přímo mezi bezdomovci ocitli. Depresi, pocit méněcennosti a selhání se někteří z nich snažili zahnat alkoholem. Všichni bez výjimky si ale po čase uvědomili moc nad vlastním životem, který se rozhodli změnit.

Jaký vliv má prodej časopisu Nový Prostor na vnímání kvality života těchto osob?

Respondenti mého výzkumného šetření se díky participaci na prodeji časopisu Nový Prostor dokázali opět postavit na vlastní nohy, stali se výdělečně činnými a znovu zodpovědnými za vlastní život. Možnost zapojit se projektu Street-paper hodnotí jako druhou šanci, kterou v životě dostali. Díky zisku z prodeje jsou schopni si zajistit ubytování, ve většině případů na ubytovně nebo noclehárně.

Vliv na kvalitu života prodejců časopisu Nový Prostor nemá pouze samotný prodej a zisk, nýbrž celé Sdružení Nový Prostor a široká komunita prodejců, kteří spolu tráví volný čas, podnikají výlety, navštěvují různé kulturní akce a v neposlední řadě spolu i bydlí a sdílí náklady za ubytování či stravu. Vedle komunity prodejců jsou respondenti vděční také za své stálé zákazníky, kteří se k nim s radostí vrací, a kvůli kterým s prodejem chtějí pokračovat i nadále.

Jaké další faktory ovlivňují vnímání kvality života prodejců časopisu Nový Prostor?

Respondenti řeší každodenní starosti stejně tak jako každý jiný. Tyto starosti zahrnují únavu, nedostatek času a financí. Jako největší překážku v možnosti seberealizace ale vnímají zdravotní stav, který jim brání v získání lepší práce a vlastního bydlení, tím pádem i kvalitnějšího života. Dalším negativním faktorem je u většiny respondentů absence blízké osoby, se kterou by mohli sdílet každodenní starosti ale i radosti.

Mezi pozitivní faktory, které mají vliv na vnímání kvality života respondentů patří bezesporu víra a optimismus. Dalšími faktory jsou partnerské a přátelské vztahy, domácí mazlíčci a volnočasové aktivity, které nabízí velkoměsta. V neposlední řadě jsou to odměny a benefity, a to jak materiálního charakteru, tak i ve formě pochvaly a povzbuzení.

Jaké mají tyto osoby představy o budoucnosti?

Z výzkumu vyplývá, že se respondenti snaží žít přítomným okamžikem a neplánují dopředu. Jedním z důvodů jsou špatné zkušenosti, kdy plány často nevyšly podle jejich představ. Dalším důvodem je strach z budoucnosti, kterou nedokáží dostatečně ovlivnit. Respondenti nepopíraly, že mají různé sny, touhy a představy, které by rádi realizovali. Především se jednalo o skromné bydlení, které by však bylo jejich vlastní, měli by zde svoje soukromí a jistotu střechy nad hlavou. Prostředky pro uskutečnění těchto tužeb však respondenti nemají, a tak se zdá, že z jejich pohledu je lepší se nad budoucností netrápit a užívat si to, co prožívají právě teď.

Díky specifickým výzkumným otázkám mohu odpovědět na základní výzkumnou otázku **Jak prodejci časopisu Nový Prostor subjektivně vnímají kvalitu vlastního života?** Na vnímání kvality jejich života má vliv značné množství faktorů, mezi které patří zdravotní stav, peníze, sociální vztahy i prostředí, ve kterém žijí. Svůj život ale vnímají pozitivně, a to především díky participaci na prodeji časopisu Nový Prostor, který pomáhá zkvalitňovat životy respondentů v mnoha ohledech.

Závěr

Ve své magisterské diplomové práci jsem se zabývala subjektivním vnímáním kvality života ze strany participantů na projektu Street-paper v rámci Občanského sdružení Nový Prostor. Důvody zacílení mé práce byly osobní, protože časopis Nový Prostor si velmi ráda kupuji a stejně tak ráda poznávám nové prodejce, ať už osobně nebo díky rozhovorům s českými a zahraničními prodejci street-paperu, které časopis Nový Prostor obsahuje.

Na vnímání kvality života má vliv velké množství faktorů, mezi které patří např. zdravotní stav, věk, sociální vztahy, prostředí, víra a mnoho dalších. Zdravotní stav byl nejčastěji zmiňovanou bariérou, kterou respondenti vidí v možnosti získání lepší práce, tudíž i lepšího výdělku, díky kterému by si mohli dovolit lepší bydlení, po kterém všichni velmi touží. Shodně vypovídali nejenom ti, kteří mají zdravotní problémy, trvalé následky po úrazech nebo handicap, ale i ti, kteří se považují fyzicky a psychicky za zcela zdravé. Uvědomělost účastníků mého výzkumného šetření v tomto ohledu souvisí ve většině případů s faktem, že respondenti postrádají jakoukoliv blízkou osobu, ať už životního partnera nebo vlastního potomka, který by se o ně ve stáří a v nemoci zvládnul postarat. Výjimkou byly prodejkyne paní Alena a paní Barbora, které žijí se svými partnery, nicméně i ony si uvědomují nestálost partnerských vztahů stejně tak jako fakt, že jejich partneři jsou vyššího věku než ony samotné, takže se může stát, že to budou právě oni, kdo budou potřebovat jejich pomoc, až nebudou schopni sebeobsluhy. Zdraví je respondenty chápáno jako podmínka pro kvalitní život, na druhou stranu zde hraje velkou roli právě subjektivní vnímání. Respondenti mého výzkumu už v životě zažili ledacos, a tak k životu přistupují s pozitivním přístupem. Není tomu jinak ani v případě jejich zdravotního stavu, který jednoduše přijímají takový, jaký je a snaží se zbytečně nespekulovat nad tím, jaké další zdravotní komplikace by je mohly potkat.

Dle mého názoru přikládají respondenti největší váhu sociálním vztahům. Jedná se o vztahy s životními partnery, vlastními dětmi a vnoučaty, ale také s přáteli z řad prodejců a stálých zákazníků; v případě jednoho respondenta se jedná o pouto s domácím mazlíčkem. Právě kvůli okruhu věrných stálých zákazníků respondenti mého výzkumu setrvávají na pozici prodejců časopisu Nový Prostor. I přesto, že by byli rádi za stabilní práci v příznivých pracovních podmínkách s fixním platem, nedovedou si představit, že by ze dne na den prodeje časopisu zanechali, protože vztahy, které za dobu prodeje navázali jsou pro ně velmi důležité.

Dalším faktorem, který mým respondentům zkvalitňuje život, je prostředí, ve kterém žijí. Nejenom ti, kteří pocházejí z menších měst nebo vesnic, ale i ti, kteří vyrůstali ve velkoměstě,

si uvědomují, jaké možnosti jim města Brno a Praha nabízejí. Jedná se o velké množství kulturních akcí jako jsou koncerty, festivaly a slavnosti, které navštěvují v doprovodu přátel nebo společně s dalšími prodejci časopisu Nový Prostor v rámci společných akcí, které Občanské sdružení pravidelně organizuje. Kromě kulturního vyžití nabízí velkoměsta prodejcům také parky, koupaliště, ZOO, brněnskou přehradu a pražskou Náplavku a spousta dalších míst, která jsou díky infrastruktuře dobře dostupná.

Z mého pohledu nejdůležitějším vlivem, díky kterému vnímají respondenti mého výzkumného šetření své životy za kvalitní, je právě přístup, s jakým k životu přistupují. Netuším, jak je to možné, ale všichni respondenti do jednoho jsou optimisté a ke své životní situaci přistupují pozitivně, s humorem a nadsázkou. Věří, že nějak bylo a taky nějak bude. Nad budoucností se zbytečně netrápí a i přesto, že stejně jako všichni ostatní, mají své sny a touhy, snaží se žít přítomným okamžikem a užívat si maličkostí a každodenních radostí, na které členové většinové společnosti kvůli stresu a spěchu už nemají čas.

Na závěr chci zmínit právě většinovou společnost, do které se mí respondenti snaží díky prodeji časopisu Nový Prostor reintegrovat. Díky Novému Prostoru znovu získali chuť něco se svými životy udělat tak, aby se za sebe nemuseli stydět oni sami ani jejich blízcí. Díky vlastní iniciativě získali příležitost postavit se na vlastní nohy a přistupovat ke svému životě zodpovědně, což se jim daří. Spokojenost respondentů se neodvíjí pouze od hodnocení ze strany společnosti, ale především od hodnocení vlastního postavení ve společnosti, které se díky Občanskému sdružení Nový Prostor daří zlepšovat, i když je to běh na dlouhou trať.

Překvapivé pro mě bylo zjištění, že respondenti nepřikládají skoro žádnou váhu zájmům a koníčkům. Je pro ně důležitý odpočinek a volný čas tráví sledováním televize, poslechem rádia, četbou nebo procházkami. Jedná se spíše i finančně a fyzicky nenáročné aktivity, každopádně podle výpovědí respondentů neovlivňují vnímání kvality jejich života.

Mé výzkumné šetření má mnoho limitů, čehož si jsem samozřejmě vědoma. Soudím ale, že by výsledky výzkumu mohly být mnohem zajímavější a přinesly by nám spoustu dalších překvapivých informací, kdyby se výzkumu zúčastnilo větší množství respondentů. Vzhledem k tomu, že v rámci kvalitativního přístupu není možné získaná data zobecňovat na celou populaci, bylo by určitě zajímavé tento výzkum doplnit také o data z kvantitativního šetření.

Seznam použité literatury

Odborná literatura

- Adamová, L., Dudák, V., & Ventura, V. (1995). *Základy filosofie, etiky*. Praha: Fortuna.
- Bajer, P. (2006). *Nový Prostor zařazuje prodejce zpět do normálního života*. Sociální práce.
- Bornstein, M. H., et al (2003). *Well-being: positive development across the life course*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Boukhari, S. (1999). *The press takes to the street*. Paris: The UNESCO Courier.
- Disman, M. (1993). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Dragomirecká, E., & Škoda, C. (1997). *Měření kvality života v sociální psychiatrii*. Česká a Slovenská Psychiatrie. 93(8), 423-432.
- Dragomirecká, E. (2006). *SQUALA: Subjective quality of life analysis: příručka pro uživatele české verze Dotazníku subjektivní kvality života SQUALA*. Praha: Psychiatrické centrum.
- Dragomirecká, E., & Bartoňová, J. (2006). *WHOQOL-BREF, WHOQOL-100 Příručka pro uživatele české verze dotazníků kvality života Světové zdravotnické organizace*. Praha: Psychiatrické centrum.
- Dvořáčková, D. (2012). *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada.
- Fischer, S., & Škoda, J. (2009). *Sociální patologie: analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada.
- Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Halečka, T. (2002). *Kvalita života a lidské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých: Kvalita života a jej ekologicko-environmentálny rozmer*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Haškovcová, H. (2010). *Fenomén stáří*. Praha: Havlíček Brain Team.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

- Hnilicová, H. (2005). *Kvalita života a její význam pro medicínu a zdravotnictví*. Kvalita života a zdraví. Praha: Triton.
- Hnilicová, H., & Bencko, V. (2005). *Kvalita života – vymezení pojmu a jeho význam pro medicínu a zdravotnictví*. Prakt. lék. 85(11), 656-660.
- Hradecká, V., & Hradecký, I. (1996). *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje.
- Hutyrová, M. (2006). *Etopedie pro výchovné pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Chmelíková, D. (2010). Mladí dospělí po odchodu z dětského domova sú ohrození chudobou. Sociální práce, 1, 15-17. České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci.
- Kaplan, R. M., & Bush, J. W. (1982). *Health-related quality of life measurement for evaluation research and policy analysis*. Health Psychol. 1, 61-80.
- Kebza, V. (2005). *Psychologické determinanty zdraví*. Praha: Academica.
- Kebza, V., & Šolcová, I. (2003). *Well-being jako psychologický a zároveň mezioborově založený pojem*. Československá psychologie, 47(4), 333-345.
- Keller, J. (2011). *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Slon.
- Krejčířová, O., & Treznerová, I. (2011). *Malý lexikon sociálních služeb*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Křivohlavý, J. (2001). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2002). *Psychologie nemoci*. Praha: Grada.
- Křivohlavý, J. (2004). *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2013). *Psychologie pocitů štěstí: současný stav poznání*. Praha: Grada.
- Lokšová, I., & Lokša, J. (1999). *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole: cvičení pro rozvoj soustředění a motivace žáků*. Praha: Portál.
- Marek, J., Strnad, A., & Hotovcová, L. (2012). *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál.
- Mareš, P. (1994). *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Mareš, P. (1999). *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Mareš, J. (2006). *Kvalita života u dětí a dospívajících*. Brno: MSD.

- Mareš, P., & Sirovátka, T. (2008). *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze)*. Sociologický časopis, 44(2), 271-294.
- Matoušek, O. (2005). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.
- Matoušek, O., & Kroftová, A. (1998). *Mládež a delikvence*. Praha: Portál.
- Mészáros, P., & kol. (2008). *Sociální podnikání : 10 úspěšných příkladů z Evropy*. Praha: Nový prostor.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Mookherjee, H. N. (1997). *Marital status, gender and perception of well-being*. Social journal of social psychology. 137(1), 95-105.
- Mühlpachr, P. (2005). *Schola gerontologica*. Brno: Pedagogická fakulta MU.
- Muñoz, M., Panadero, S., Santos, E., & Quiroga, Á. (2005). *Role of Stressful Life Events in Homelessness: An Intragroup analysis*. American Journal of Community Psychology, 35, (1-2), 35-47.
- Payne, J. (2005). *Kvalita života a zdraví*. Praha: Triton.
- Průdková, T., & Novotný, P. (2008). *Bezdomovectví*. Praha: Triton.
- Průša, L. (2007). *Ekonomie sociálních služeb*. Praha: ASPI.
- Renotírová, M., & Ludíkoví, L. (2004). *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Richterová, B., & Orgoníková, L. (2008). *Různé cesty pomoci: porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB.
- Řehořová, M. (1999). *Když se řekne streetpapers...* Patron.
- Salajka, F. (2006). *Hodnocení kvality života u nemocných s bronchiální obstrukcí*. Praha: Grada.
- Sláma, O. (2005). *Kvalita života onkologicky nemocných*; in: Payne, J. a kol. (2005), *Kvalita života a zdraví*. Praha: Triton.
- Strauss, A., & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

Storig, H. J. (2007). *Malé dějiny filosofie*. Praha: Karmelitánské Nakladatelství.

Šimek, J., & Špaček, V. (2003). *Filozofické základy lékařské etiky*. Praha: Grada.

Štechová, M., Luptáková, M., & Kopoldová, B. (2008). *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Švaříček, R., Šedřová, K., & kol. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Vaňurová, H., & Mühlbacher, P. (2005). *Kvalita života: teoretická a metodologická východiska*. Brno: Masarykova univerzita.

Vágnerová, M., Csémy, L., & Marek, J. (2013). *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum.

Vašát, P. (2012). *Mezi rezistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších*. Sociologický časopis. 48(2), 247-282.

Vokurka, M., & Hugo, J. (1995). *Praktický slovník medicíny*. Olomouc: Maxdorf.

Vymětal, J. (2010). *Úvod do psychoterapie*. Praha: Grada

Elektronické a internetové zdroje

Anderson, I., et al. (2006). *The Changing Role of Service Provision: Barriers of Access to Health Services for Homeless People*. Dostupné z:
http://www.feantsaresearch.org/download/2006_barriers_of_access_to_health_services7648924114704018507.pdf

Arogundade, F. et al. (2004). *Correlation between Karnofsky Performance Status Scale and Short-Form Health Survey in patients on maintenance hemodialysis*. Journal of the national medicine association. 96(12), 1661-1667. Dostupné z:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2568667/>

Bartkovský, M. (2010). *Pohled z druhé strany: Bezdomovectví z pohledu squattera*.

Dostupné z: <http://www.munimedia.cz/prispevek/pohled-z-druhe-strany-bezdomovectvi-z-pohledu-squattera-608/>

Bárta, A. (2005). *Časopis Nový Prostor je pro některé lidi nový začátek*. Dostupné z: <http://munimedia.cz/prispevek/casopis-novy-prostor-je-pro-nektere-lidi-novy-zacatek-523/>

Blahutková, M., Dan, J. (2008). Zdraví a osobní pohoda: Některé nové přístupy a metody posuzování. *School and Health* 21, 3. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/2007/konference_2007/sbornik_2007/sb07_soucasny_diskurs/cze/blahutkova_dan_cz.pdf

Diener, E. (1984). *Subjective well-being*. *Psychological Bulletin*, 95(3): 542-575. Dostupné z: https://internal.psychology.illinois.edu/~ediener/Documents/Diener_1984.pdf

FEANTSA (2011). *ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion*. Brusel: European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>

Goldemund, D., Mikulík, R., Reif, M. (2008). *Trombolytická terapie mozkového infarktu*. *Kardiologická revue*, 10(4): 168-176. Dostupné z: http://www.kardiologickarevue.cz/kardiologicka-revue-clanek/trombolyticka-terapie-mozkoveho-infarktu-47750?confirm_rules=1

Harman, D. (2003). *Read all about it: street papers flourish across the US*. Dostupné z: <https://www.csmonitor.com/2003/1117/p13s01-lihc.html>

Hradecký, I. (2006). *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006, politická část*. Dostupné z: http://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/2006nzob_p_cz.pdf

Kalová, H., & kol. (2003). *Kvalita života u chronických onemocnění ve světle novějších modelů zdraví a nemoci*. Přehledová práce. Dostupné z: <https://www.klinickafarmakologie.cz/pdfs/far/2005/03/08.pdf>

Křivohlavý, J. (2001). *Psychologická pojetí a způsoby zjišťování kvality života*. Dostupné z: http://mujweb.cz/j.krivohlavy/clanky/c_kvalita.html

Lopes, G. B. (2007). *Comparisons of quality of life measures between women and men on hemodialysis*. Rev Assoc Med Bras. Dostupné z: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0104-42302007000600017

Melichar, M. (2015). *Kolotoč bezdomovectví*. Dostupné z: <http://www.goethe.de/ins/cz/prj/jug/the/suh/cs14421984.htm>

Murgaš, F. (2007). *Axiologické hľadanie zmyslu kvality života a návrh indikátorov ako jeho výsledok*. Envigogika. Praha: Karlova Univerzita. Dostupné z: <http://www.czp.cuni.cz/envigogika>

Priebe, S., Huxley, P., Knight, S., & Evans, S. (1999). *Application and results of the Manchester Short Assessment of Quality of Life (MANSA)*. International Journal of social psychiatry, 45, 7-12. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002076409904500102>

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). *On happiness and human potentials: a review of research on hedonic and eudaimonic well-being*. Annual Review Of Psychology, 52(1), 141-66. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com.ezproxy.muni.cz/eds/detail/detail?vid=0&sid=ac088c5b-dc2d-4b2a-8bac-0d4ed2725e36%40sessionmgr101&bdata=JkF1dGhUeXB1PWlwLGNvb2tpZSx1aWQmbGFuZz1jcyZzaXRlPWVkcylsaXZlJnNjb3B1PjNpdGU%3d#AN=4445599&db=bth>

Ryff, C. D., & Singer, B. H. (2008). *Know Thyself and Become What You Are: A Eudaimonic Approach to Psychological Well-Being*. Journal Of Happiness Studies, 9(1), 13-39. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com.ezproxy.muni.cz/eds/detail/detail?vid=0&sid=18375102-c355-42a6-8930-b40d446bc523%40sessionmgr102&bdata=JkF1dGhUeXB1PWlwLGNvb2tpZSx1aWQmbGFuZz1jcyZzaXRlPWVkcylsaXZlJnNjb3B1PjNpdGU%3d#AN=123151382&db=a9h>

Santos, P.R. (2006). *Relationship between gender and age with quality of life in chronic hemodialysis patients*. Rev Assoc Med Bras. Dostupné z:

http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0104-42302006000500026

Vaňásková, E., Tošnerová V., & Bukač, J. (2004). *Měření a hodnocení v rehabilitaci cévní mozkové příhody*. Rehabilitácia. 3-7. Dostupné z:

<http://www.rehabilitacia.sk/archiv/cisla/1REH2004-m.pdf>

Zeman, M. (2008). *Koncept SEIQoL jako nástroj pro hodnocení kvality života*. Kontakt. Dostupné z:

<http://casopiszsfsju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20120507004159191212.pdf>

<http://armadaspasy.cz/pobocky/ostava/ostava-socialni-sluzby-marianske-hory/nizkoprahove-denni-centrum/>

<https://www.hatefree.cz/blo/hf-zpravy/2283-obed-pro-dalsiho>

<https://insp.ngo/who-we-are/>

<http://jakodoma.org/o-nas/>

<https://www.jidloaradost.ambi.cz/clanky/obed-pro-dalsiho/>

<https://www.mmr.cz/cs/Migrace3/Uzemni-a-bytova-politika/Bytova-politika>

<https://www.mpsv.cz/cs/7334>

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>

http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

<https://northamericanstreetnewspaperassociation.wordpress.com/>

<http://novyprostor.cz/prodejci-a-prodejni-mista>

<https://www.paspoint.cz/zakladni-informace/>

<http://pragulic.cz/o-projektu/>

<https://praha.squat.net/about/index.html>

<http://rosa-os.cz/nase-sluzby/azylovy-dum/>

<http://www.socialnisluzby-ipjmk.cz/Folders/358-1-Azylove+domy.aspx>

<https://www.zoot.cz/znacka/18393/dobro>

Přílohy

Příloha č. 1: Schéma rozhovoru

SCHÉMA ROZHOVORU

- Pohlaví
- Věk
- Ukončené vzdělání
- Stav, počet dětí
- Bydlení (kde, případně s kým)
 - **SVO1: Kvalita života před zapojením do projektu Street-paper**
- Jaké bylo Vaše dětství?
 - Kde jste vyrůstal/a?
 - S kým jste vyrůstal/a?
 - Z jaké rodiny pocházíte?
 - Jaké máte zkušenosti s návykovými látkami?
 - Jaké máte zkušenosti s trestnou činností?
- Jaký je Váš příběh?
- Proč jste se ocitl/a na ulici?
 - **SVO2: Vliv prodeje časopisu Nový prostor na vnímání kvality života**
- V kolika letech jste začal/a s prodejem časopisu?
- Jak jste se k prodeji dostal/a?
- Během této doby jste se věnoval/a prodeji časopisu bez přestávky? Pokud ne, proč? (z vlastní vůle, vyloučení kvůli porušení Kodexu prodejce, atd..)
- Jaké jsou Vaše zkušenosti s prodejem časopisu?
- Jaká je komunikace s Novým prostorem?
 - se zákazníky?
 - s ostatními prodejci?
- Co se změnilo ve Vašem životě od doby, kdy jste začal/a prodávat časopis Nový prostor?
- Jak byste hodnotil/a možnost prodávat časopis?
- Co hodnotíte jako přínosné?
- Co byste změnil/a?
- K čemu využíváte příjmy z prodeje časopisu?
- Jak příjem z prodeje časopisu pokrývá Vaše náklady?
- Jaké další zdroje příjmu máte?

- Kolik času týdně věnujete prodeji časopisu?
- Jaký vliv má prodej časopisu Nový prostor na Váš život?

- **SVO3: Faktory ovlivňující subjektivní vnímání kvality života**

- Jak vypadá Váš běžný den?
- Jak byste si představoval/a váš ideální den?
- Prožíváte někdy takové dny?
- Jaké máte zájmy, koníčky?
- S kým trávíte volný čas?
- Jaké osoby jsou pro Vás ve Vašem životě nejdůležitější? Jak často se stýkáte?
- Jakým způsobem odpočíváte?
- Co je podle Vás v životě nejdůležitější?
- Jakou váhu přikládáte následujícím oblastem: fyzické zdraví, psychické zdraví, sociální vztahy, prostředí
- Změnily se nějak Vaše priority od doby, co prodáváte časopis?
- Co si představíte, když se řekne „kvalitní život“?
- Do jaké míry se Váš život blíží této představě?
- Jak byste zhodnotil/a vlastní život?
- Jak hodnotíte vlastní postavení ve společnosti?
- Jak myslíte, že většinová společnost vnímá prodejce časopisu NP?

- **SVO4: Orientace na budoucnost**

- Jaké jsou Vaše plány do budoucna?
- Jaké máte sny a cíle?

Příloha č. 2: Ukázka přepisu rozhovoru

T: Jaká je Vaše pracovní doba?

R: Já chodím od devíti do šesti, pondělky až pátky. To je stanovený tak, abyste jako měla osm hodin. Takže těch 40 týdně. Jako někdo třeba, já nevím, kdo je víc nemocnej jo, si to třeba může domluvit na jakože kratší dobu, krátkej úvazek. Třeba někdo s nohama nebo kdo je v důchodu. Jako není to normální zaměstnání, je to rehabilitace, ale máme pracovní dobu. Já jdu teď v sobotu aji, jdu zkusit Zelňák, uvidíme. A někdy ty neděle taky, když dostanu kostel.

T: Co to znamená dostat kostel?

R: To se losuje kostel, kdo třeba dostane dejme tomu Semilaso a tak. Kostely máme vždycky od pátku do neděle, ale nedostane je každý. To je za zásluhy. A oni s tím na těch místech musí souhlasit žejo.

T: Co když někdy nemůžete, jak to funguje?

R: Jako když ten den třeba nemůžu, že třeba něco vyřizuju nebo tak, tak to řeknu paní sociální a je to v pohodě. Třeba že nepůjdu ráno a půjdu až odpoledne vlastně. Zapíše se to do sešitu. To je vlastně omluvenkověj sešit a je to tam zapsaný, nahrazovat si to nemusím. Jakože ne že bych tady jinej den musela bejt o pár hodin víc, to jako ne. Třeba když jdu k zubaři nebo si něco vyřídit, tak se to tak dělá. A vycházejou nám vstříc. Ale na mým místě nikdo nebude žejo. Je to moje místo, nedají sem nikoho jinýho, ani kdybych třeba byla nemocná. Tady su jenom já.

T: Jaké jsou Vaše zkušenosti s prodejem časopisu?

R: No tak já to mám jako dobrý, to svoje prodejní místo. Já jsem dřív byla u České televize a tam se mně moc nelíbilo. Nedařilo se mně tam. Tady vlastně prodával jeden slovak, ale odešel a teď su tady místo něho já. Tady to jde teda líp, su tady spokojená. Mám tady hodně známých lidí co kupujou, takže... A mám to blízko ke klukům, scházíme se, jak máma pauzu. Chodíme k Caiplovi no, dostáváme kartičky. Když to lidi kupujou, tak nám to pak můžou rozdat. A chodíme na obědy spolek. Máme od jedné do dvou přestávku.

T: A co zákazníci, jaká je s nimi komunikace?

R: Ale jo, je to dobrý. Jednou mi jeden chlap něco říkal, jsem si listovala tím časopisem a on byl drzej. Něco jako že to prodávám a ještě si to čtu, tak to už nedělám. Ale to byl asi jedinej.

Jinak dobrý. Večer už neprodávám, to bych se bála. A třeba jezdit rozjezdama, to ne. Tak su tu jen přes den. Ale lidi dobrý, jo. Někdy je to lepší, někdy je to horší.

T: A co ostatní prodejci, není mezi Vámi třeba rivalita nebo závist?

R: Ne to vůbec, dyť my sme na stejný lodi (smích). Máme stejnou práci se stejných podmínkách. Když prší, zmokneme všichni a v létě se taky potíme všichni (smích). S některýma se vidíme jenom na výdejně, ale s pár jsme kamarádi nebo třeba bydlíme na stejný ubytovně, tak se vidíme víc. S klukama chodíme na ty obědy no.

T: Jaká je komunikace s Novým Prostorem?

R: Tak žejo, na pohodu. No my tam jdeme a uděláme si jako objednávku sto kusů a to musíme jako odebrat, žejo. A jeden časopis je vlastně za těch 50 Kč a my z toho máme půlku, vlastně těch 25 Kč. No já si myslím, že to není moc. A navíc některý lidi říkaj, že je to drahý no A je to na dva týdny, takže těch sto kusů máme na ty dva týdny no. Ale jako nemusíme to zaplatit naráz, těch 100 kusů. Na to ani nemáme peníze, žejo. A neodnesem ani sto časáků (smích). Kdo by se s tím tahal! Takže vlastně my si to odebíráme jak chceme, třeba po dvaceti, po třiceti. Vlastně, jak chceme. My tam můžeme jít třeba každý den si pro tu svoji dávku, ale vlastně v pondělí si musíme vzít co nejvíc, protože je v úterý Novej Prostor zavřenej, tak abysme měli co prodávat.

T: A kromě toho jste v kontaktu s pracovníky Nového Prostoru?

R: Jojo, su. Tak jako, oni nás třeba kontrolujou, že stojíme na tom svém místě a vlastně my jak máme tu svou dobu, tak tu musíme být, že. No a oni to kontrolujou. Jako můžou dojít a nemusí. Jako když dojde a já tady nebudu, tak budu muset vysvětlovat, proč sem tady nebyla. Spíš bych ale měla smůlu v tom, že bych nedostala kostel. Příští pátek by se třeba losoval a já bych ho nedostala. Ale já to dodržuju, su tady jak mám. A když něco, třeba na obědě sme se jednou zdrželi, tak sme zavolali paní sociální, že deset minut, protáhli jsme pauzu a dobrý. To je lepší zavolat a říct to. Kdyby došla a my tam nebyli, tak máme smůlu.

T: Co se ve Vašem životě změnilo od doby, co prodáváte časopis Nový Prostor?

R: Ted' sme konečně dostali byt sociální, s manželem. Jsme si podali a vyšlo to, obecní byt. Je to jak splněnej sen, blýská se nám na lepší časy (smích). Podali jsme to v Novém Lískovci a konečně jsme dostali 1+1. My jsme měli s manželem podaný i na Francouzské, ale tam nám naslibovali a nic. Takže aspoň to, že budeme konečně ve svém. Ted' nám zapojijou plyn a elektriku a budeme ve svém konečně. Fakt su ted' šťastná, tohle sme potřebovali. Na tý

noclehárně si pořádně ani kafe neuvaříte. Jako není to velký, ale zas šest tisíc za nájem si myslím, že je dobrý. Jako myslím, že jinde, třeba garsonka, to třeba stojí i desítku. Takže si myslím, že je to takový normální. My když sme předtím byli s manželem na ubytovně, tak sme dávali čtyři tisíce za jeden pokoj, takže vlastně osmičku, jen tak to padlo, to bylo hrozný. Jen takový dva malý pokoje a kuchyňka společná. A teď vlastně budeme mít svoje a budeme mít soukromí. To se vyplatí víc, jak nějaká ubytovna za osm tisíc.

T: Je prodej časopisu Váším jediným příjmem?

R: Příjem? To je vtipný (smích). No tak chodívala sem i třeba dlouho přes jednu fabriku a tam jsem si taky něco vydělala. Ale to už skončilo. Jako tady z těch časáků toho moc není, to se člověk neuživí a potřebuje ještě nějakou brigádu. Ale ono to taky zabere dost času žejo a jako jo, my tu jenom vlastně stojíme, ale v každém počasí, v zimě, v létě, v dešti. A jako taky jsme unavení a jít pak ještě do další práce, to je mazec. Předtím jsem prodávala magnetky, ale tohle vydělává víc, to určitě. Ale chodím ještě přes agenturu, ale to fakt trvá, než se něco najde a ta a ta prodleva, ta je nejhorší. Když jdete do agentury, tam vám něco naslibují a pak čekáte, jestli se někdo vůbec ozve. Většinou si tam teda musíte sama chodit a pořád se ptát. A různý pohovory a tak, nemusí to vyjít, protože se jim nemusíte líbit že jo. Ale u Prostoru je to tak, že kdo chce, ten může a hned. To je skvělý. No a teď vlastně mám jen todle. Manžel je teď v Tescu u masa za pultem. Stálýho taky nic no.

T: Co stojí nejvíce peněz?

R: Nejvíc to ubytování. Jídlo se dá koupit ve slevách nebo ve zlevněnkách, ty sou dobrý. Nemůžete tam brát všechno, ale chodíme tam často. A oblečení tady v těch sekáčích, za 49 Kč si tam vždycky něco vyberu. Ty jsou fakt skvělý, manžel tam taky nakupuje, někdy deme spolu a on mi řekne, že se mu to líbí a ať si to teda koupím (smích).